

Son Yeniliklər
Yanvar 2015

İSMUBS 37

İctimai sektor üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı™

Birgə razılaşmalar

IPSASB

International Public
Sector Accounting
Standards Board®

İSMUBS 37 – BİRGƏ RAZILAŞMALAR

Mündəricat

	Bənd
Məqsəd	1–2
Tətbiq sahəsi	3–6
Əsas anlayışlar	7–8
İcbari razılaşma	8
Birgə razılaşma (TT2–TT33 maddələrə bax)	9–22
Birgə nəzarət	12–18
Birgə razılaşma növləri	19–22
Birgə razılaşma tərəflərinin maliyyə hesabatları	23–28
Birgə əməliyyatlar	23–26
Birgə müəssisələr	27–28
Fərdi maliyyə hesabatları	29–30
Keçid müddəaları	31–41
Birgə müəssisələr – Proporsional konsolidasiyadan iştirak payı metoduna keçid.....	32–36
Birgə əməliyyatlar – İştirak payı metodundan aktiv və öhdəliklərin uçotuna keçid.....	37–40
Təşkilatın Fərdi Maliyyə Hesabatlarında keçid şərtləri	41
Qüvvəyə minmə tarixi	42–43
İSMUBS 8-in geri çağırılması və əvəzlənməsi (dekabr, 2006)	44
Əlavə A: Tətbiq üzrə tövsiyələr	
Əlavə B: Digər İSMUBS-lara düzəlişlər	
Nəticələrin əsası	
Əyani misallar	
MHBS 11 ilə müqayisə	

İctimai sektor üçün 37 Nöli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı – Birgə razılaşmalar 1-44 bəndlərində göstərilmişdir. Bütün bəndlər bərabər səlahiyyətə malikdir. İSMUBS 37 özünün məqsədi, Nəticələrin əsası və İctimai sektor üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartlarına müqəddimə kontekstində oxunmalıdır. İSMUBS 3 - "Uçot siyasəti, uçot qiymətləndirmələrində dəyişikliklər və səhvlər" aydın təlimatların yoxluğunda mühasibat uçotu siyasətlərinin seçilməsi və tətbiq edilməsi üçün baza təmin edir.

Məqsədi

1. Bu Standartın məqsədi birgə nəzarət edilən razılaşmalarda (*yəni birgə razılaşmalarda*) iştirak payına sahib olan müəssisələr tərəfindən maliyyə hesabatlılığı üzrə prinsipləri müəyyən etməkdən ibarətdir.
2. 1-ci maddədə göstərilən məqsədə müvafiq olaraq bu Standart birgə nəzarət anlayışını müəyyən edir və birgə fəaliyyətdə tərəf kimi iştirak edən müəssisədən hüquq və öhdəliklərini qiymətləndirməklə cəlb olunduğu birgə razılaşmanın növünü müəyyən etməyi və onun bu növünə uyğun olaraq həmin hüquq və öhdəlikləri uçota almağı tələb edir.

Tətbiq sahəsi

3. **Maliyyə hesabatlarını mühasibat uçotunun hesablama metoduna əsasən hazırlayan təşkilat cəlb olunduğu birgə razılaşma növünü müəyyən edərkən və birgə razılaşmanın hüquq və öhdəliklərinin uçotunu aparkən bu standartı tətbiq etməlidir.**
4. **Bu Standart birgə fəaliyyətdə tərəf kimi iştirak edən bütün müəssisələr tərəfindən tətbiq edilir.**
5. **Bu Standart Dövlət Kommersiya Təşkilatlarından (DKT) başqa bütün ictimai sektor təşkilatlarına şamil olunur.**
6. İSMUBSS tərəfindən dərc olunan "İctimai sektor üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartlarına müqəddimə"də göstəriləni kimi, dövlət kommersiya təşkilatları (DKT-lər) MUBSS tərəfindən hazırlanan MHBS-ləri tətbiq edirlər. DKT-lər "*Maliyyə hesabatlarının təqdimatı*" üzrə 1 Nöli İSMUBS-da müəyyən edilir.

Əsas anlayışlar:

7. **Bu Standartda istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:**

İcbari razılaşma: Bu standartın məqsədləri üçün, icbari razılaşma müqavilənin tərəflərə verdiyinə bənzər olaraq tərəflər üzərində məcburi icra qaydasında həyata keçirilən hüquq və öhdəliklər verən razılaşmadır. Bura müqavilədən doğan hüquqlar və ya digər qanuni hüquqlar daxildir.

Birgə razılaşma: iki və ya daha çox tərəfin birgə nəzarətə malik olduğu bir razılaşmadır..

Birgə nəzarət: birgə fəaliyyət haqqında razılaşma üzərində nəzarətin icbari razılaşma əsasında bölüşdürülməsidir və müvafiq fəaliyyətlər haqqında qərarların qəbul olunması üçün nəzarətin bölüşdürüldüyü tərəflərin yalnız yekdil razılığı tələb olunduğu zaman mövcud olur.

Birgə əməliyyat: razılaşmanın birgə nəzarət hüququna malik tərəflərinin razılaşma ilə bağlı aktivlərə dair hüquqlarının və təəhhüdlərə dair öhdəliklərinin olduğu birgə razılaşmadır.

Birgə əməliyyatçı: birgə əməliyyatın həmin birgə əməliyyata birgə nəzarəti olan tərəfidir.

Birgə müəssisə: birgə nəzarət edilən fəaliyyətin həyata keçirilməsi istiqamətində iki və daha artıq tərəfin razılaşmanın xalis aktivlərinə dair hüquqlara malik olduğu birgə fəaliyyətdir.

Birgə sahibkar: birgə müəssisənin elə bir tərəfidir ki, həmin birgə müəssisənin fəaliyyətinə birgə nəzarətə malikdir.

Birgə razılaşmanın tərəfi: birgə razılaşmada, həmin təşkilatın razılaşma üzərində birgə nəzarəti olub-olmamasından asılı olmayaraq iştirak edən təşkilatdır.

Fərdi mexanizm: hüquqi şəxs olub-olmamasından asılı olmayaraq, ayrıca hüquqi şəxslər və ya nizamnamə ilə tanınan fərdi hüquqi şəxslər daxil olmaqla, ayrıca müəyyən edilə bilən maliyyə quruluşudur.

Digər İSMUBS-larda müəyyən olunan terminlər hazırki standartda həmin standartlardakı kimi eyni mənə ilə işlənmişdir və ayrıca dərc olunan *Terminlərin İzahlı Lüğətində* təkrar verilmişdir. İSMUBS 34 “Fərdi maliyyə hesabatları”, İSMUBS 35 “Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları” və İSMUBS 36 “Asılı təsərrüfat cəmiyyətlərinə və birgə müəssisələrə investisiyalar” standartlarında aşağıdakı terminlər istifadə olunmuşdur: faydalar, nəzarət, iştirak payı metodu, səlahiyyət, müdafiə hüquqları, uyğun fəaliyyətlər, fərdi maliyyə hesabatları və əhəmiyyətli təsir.

İcbari razılaşma

8. İcbari razılaşmalar bir neçə üsulla tətbiq olunabilir. İcbari razılaşmalar həmişə olmasa da, əksər hallarda yazılı şəkildə müqavilə, yaxud tərəflər arasında sənədləşdirilmiş müzakirələr formasında olur. Qanunvericilik və ya icra hakimiyyəti kimi qanuni mexanizmlər də müqavilə münasibətlərinə oxşar olaraq həm təklikdə, həm də tərəflər arasındakı müqavilələrlə əlaqəli şəkildə icrası məcburi olan razılaşmalar yarada bilər.

Birgə razılaşmalar (bax, TT2-TT33-cü bəndlər)

9. **Birgə razılaşma iki və ya daha çox tərəfin birgə nəzarətə malik olduğu razılaşmadır.**
10. **Birgə razılaşmanın aşağıdakı xüsusiyyətləri var:**
 - (a) **tərəflər arasında icbari razılaşmaya əsaslanan bağlılıq olur (bax: TT2-TT4 bəndləri).**
 - (b) **icbari razılaşma həmin tərəflərin ikisinə və ya daha çoxuna razılaşma üzərində birgə nəzarət hüququ verir (bax: 12-18-ci bəndlər).**
11. **Birgə razılaşma ya birgə əməliyyat ya da birgə müəssisə formasında olur.**

Birgə nəzarət

12. **Birgə nəzarət birgə fəaliyyət haqqında razılaşma üzərində nəzarətin icbari razılaşma əsasında bölüşdürülməsidir və müvafiq fəaliyyətlər haqqında qərarların qəbul olunması üçün nəzarətin bölüşdürüldüyü tərəflərin yalnız yekdil razılığı tələb olunduğu zaman mövcud olur.**
13. **Razılaşmada tərəf kimi iştirak edən təşkilat icbari razılaşma ilə razılaşma üzərində kollektiv nəzarət hüququnun tərəflərin hamısına, yoxsa tərəflərin bir qrupuna**

verildiyini qiymətləndirməlidir. Bütün tərəflər və ya tərəflər qrupu razılaşmanın daxilolmalarına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərən fəaliyyətləri (yəni əhəmiyyətli fəaliyyətləri) həyata keçirmək üçün birgə fəaliyyət göstərməli olduqları zaman razılaşma üzrə kollektiv nəzarəti həyata keçirirlər.

14. Birdəfəlik müəyyən olunmuşdur ki, razılaşma üzərində tərəflərin hamısının və ya tərəflər qrupunun kollektiv şəkildə nəzarət etməsi, yalnız əhəmiyyətli fəaliyyətlərlə bağlı qərarlarda tərəflərin razılaşmaya kollektiv şəkildə nəzarət etməsi üzrə tərəflərin yekdil razılıq tələb edildiyi zaman mövcud olur.
15. Birgə razılaşmada tərəflərdən heç biri həmin razılaşmaya tək özü nəzarət etmir. Razılaşmada birgə nəzarət hüququ olan hər hansı bir tərəf istənilən digər tərəfin və ya tərəflər qrupunun razılaşma ilə bağlı nəzarətinə mane ola bilər.
16. Razılaşma, tərəflərin hamısı razılaşma üzrə birgə nəzarətə malik olmadığı təqdirdə belə birgə razılaşma ola bilər. Bu Standart birgə razılaşma (birgə əməliyyatçılar və ya birgə müəssisədə payı olan şəxslər) və birgə nəzarət hüququ olmadan, birgə razılaşmada iştirak edən tərəfləri bir-birindən fərqləndirir.
17. Razılaşma üzərində tərəflərin hamısının və ya tərəflər qrupunun birgə nəzarətinin olub-olmamasını qiymətləndirərkən, təşkilatın mühakimə tətbiq etmək ehtiyacı yaranacaqdır. Təşkilat bu qiymətləndirməni bütün fakt və vəziyyətləri nəzərə almaqla aparmalıdır. (bax: TT5-TT11 bəndləri).
18. Əgər fakt və vəziyyətlərdə dəyişiklik baş verərsə, müəssisə tərəflərin razılaşma üzrə hələ də birgə nəzarətinin olub-olmamasını yenidən qiymətləndirməlidir.

Birgə razılaşmaların növləri

19. **Təşkilat cəlb edildiyi birgə razılaşmanın növünü müəyyənləşdirməlidir. Birgə razılaşmanın birgə əməliyyat və ya birgə müəssisə kimi təsnifləşdirilməsi razılaşma üzrə tərəflərin hüquq və öhdəliklərindən asılıdır.**
20. **Təşkilat, birgə razılaşmanın birgə əməliyyat, yaxud birgə müəssisə olub-olmamasını qiymətləndirilməsi zamanı mülahizələrə əsaslanmalıdır. Müəssisə, razılaşmadan yaranan hüquq və məsuliyyətləri nəzərə almaqla, cəlb edildiyi birgə razılaşmanın növünü müəyyən etməlidir. Müəssisə, öz hüquq və öhdəliklərini razılaşmanın strukturu və hüquqi formasını, icbari razılaşma ilə tərəflərlə razılaşdırılmış şərtləri əhəmiyyətli olduğu təqdirdə digər fakt və vəziyyətləri nəzərə alaraq qiymətləndirməlidir (bax: TT12–TT33 maddələrinə).**
21. Bəzən tərəflər bir və ya daha artıq fəaliyyəti həyata keçirmək üçün tərəflər arasında ümumi müqavilə şərtlərini təsbit edən çərçivə sazişi bağlanılır. Belə çərçivə sazişində tərəflərin spesifik fəaliyyətlərlə məşğul olmaları üçün bu razılaşmanın bir hissəsini təşkil edən müxtəlif birgə razılaşmalar yaratmaları nəzərdə tutula bilər. Həmin birgə razılaşmalar hətta vahid çərçivə sazişi ilə əlaqəli olsalar belə, bu razılaşma əsasında həyata keçirdikləri müxtəlif fəaliyyətlər üzrə tərəflərin hüquq və məsuliyyətləri fərqləndiyi təqdirdə, birgə razılaşmanın növü fərqli ola bilər. Buna görə də, tərəflər vahid çərçivə sazişinin hissəsini təşkil edən müxtəlif fəaliyyətləri həyata keçirərkən birgə əməliyyatlar və birgə müəssisələr eyni zamanda mövcud ola bilərlər.
22. **Əgər fakt və vəziyyətlərdə dəyişiklik baş verdikdə, müəssisə cəlb edildiyi birgə razılaşmanın növünün dəyişib-dəyişmədiyini yenidən qiymətləndirməlidir.**

Birgə razılaşmaya aid tərəflərin maliyyə hesabatları (bax TT 34-TT37 bəndləri)

Birgə əməliyyatlar

23. **Birgə əməliyyatçı birgə əməliyyatlarda öz iştirak payı ilə bağlı aşağıdakıları tanımalıdır:**
- a) birgə saxlanılan hər hansı aktivlərdəki payı daxil olmaqla özünün aktivlərini;
 - b) birgə məsuliyyət daşıdıqları öhdəliklərdəki payı daxil olmaqla özünün öhdəliklərini;
 - c) birgə əməliyyat nəticəsində yaranan məhsuldan özünə düşən payın satışından əldə edilən gəliri;
 - d) birgə əməliyyat nəticəsində yaranan məhsulun satışından əldə edilən gəlirdəki payını; və
 - e) birgə çəkilən hər hansı xərclərdəki payı daxil olmaqla öz xərclərini.
24. **Birgə əməliyyatçı birgə əməliyyatda payına aid aktivlər, öhdəliklər, gəlirlər və xərclərin uçotunu müvafiq aktivlər, öhdəliklər, gəlirlər və xərclərə tətbiq edilə bilən İSMUBS standartlara uyğun olaraq aparmalıdır.**
25. Müəssisə və onun birgə əməliyyatçısı olduğu birgə əməliyyat arasında aktivlərin satışı, qoyuluşu (bağışlanması) və alışı kimi əməliyyatların uçotu qaydaları TT34–TT37 bəndlərində öz əksini tapmışdır.
26. **Birgə əməliyyatda iştirak edən, lakin onun üzərində birgə nəzarət hüququ olmayan tərəf birgə əməliyyatla bağlı aktivlər üzərində hüquqlara və öhdəliklərə görə məsuliyyətə malikdirsə, o da öz növbəsində, razılaşmadakı iştirak payının uçotunu 20-22-ci bəndlərə uyğun olaraq aparmalıdır. Əgər birgə əməliyyatda iştirak edən, lakin onun üzərində birgə nəzarət hüququ olmayan tərəf birgə əməliyyatla bağlı aktivlər üzərində hüquqlara və öhdəliklərə görə məsuliyyətə malik deyildirsə, o, birgə əməliyyatdakı payını həmin paya tətbiq edilə bilən İSMUBS-lara uyğun şəkildə uçota almalıdır.**

Birgə müəssisələr

27. **Birgə müəssisədə payı olan sahibkar birgə müəssisədəki iştirak payını investisiya kimi tanımalı və həmin investisiyanı “*Asılı təsərrüfat cəmiyyətlərinə və ya birgə müəssisələrə investisiyalar*” adlı 36 №-li İSMUBS-un tətbiqi sahəsindən azad edilənə qədər, həmin Standarta uyğun olaraq iştirak payı metodundan istifadə edərək uçota almalıdır.**
28. **Birgə müəssisədə iştirak edən, lakin onun üzərində birgə nəzarət hüququ olmayan tərəf həmin birgə müəssisə üzərində əhəmiyyətli təsirə malik olmayana qədər razılaşmadakı payını maliyyə alətləri ilə bağlı məsələləri tənzimləyən İSMUBS-lara uyğun, yəni “Maliyyə alətləri: təqdimat” adlı 28 №-li İSMUBS-a və “Maliyyə alətləri: Tanınma və qiymətləndirmə” adlı 29 №-li İSMUBS-a və “Maliyyə alətləri: məlumatların açıqlanması” adlı 30 №-li İSMUBS-a uyğun tanımalı, bu cür təsirə malik olduqda isə 36 №-li İSMUBS-a əsasən uçota almalıdır.**

Fərdi Maliyyə Hesabatları

29. Birgə əməliyyatçı və ya birgə müəssisədə payı olan şəxs fərdi maliyyə hesabatlarında iştirak paylarını aşağıdakılara uyğun olaraq uçota alır:
- a) Birgə əməliyyatlar olduqda 23-25-ci bəndlərə; və
 - b) Birgə müəssisə olduqda 34 №-li İSMUBS-un 12-ci bəndinə uyğun olaraq.
30. Birgə əməliyyatda iştirak edən, lakin onun üzərində birgə nəzarət hüququ olmayan tərəf iştirak paylarını fərdi maliyyə hesabatlarında aşağıdakılara uyğun olaraq uçota alır:
- a) birgə əməliyyatda olduqda 26-cı maddəyə;
 - b) birgə müəssisədə olduqda, müəssisə birgə müəssisə üzərində əhəmiyyətli təsirə malik olmayana qədər İSMUBS 29, bu cür təsirə malik olduqda isə İSMUBS 34-ün 12-ci maddəsinə.

Keçid müddəaları

31. “Uçot siyasəti, uçot qiymətləndirmələrində dəyişikliklər və səhvlər” adlı 3 №-li İSMUBS-un 3-cü bəndinin tələblərinə baxmayaraq, bu standart ilk dəfə tətbiq edildiyi zaman, standartın tətbiq edildiyi ilk illik dövr üçün (dərhal gələn dövr) təşkilat yalnız 3 №-li İSMUBS-un 33(f) bəndində tələb olunan kəmiyyət məlumatlarını təqdim etməlidir. Təşkilat, həmçinin bu məlumatı cari dövr və ya əvvəlki müqayisəli dövrlər üçün də təqdim edə bilər, lakin bunu etmək məcburiyyətində deyildir.

Birgə müəssisələr— proporsional konsolidasiyadan iştirak payı metoduna keçid

32. Müəssisə, proporsional konsolidasiyadan kapitalda iştirak payı metoduna keçərkən birgə müəssisədə öz investisiyasını, təqdim olunmuş ən erkən hesabat dövrünün başlanğıcındakı kimi tanımalıdır. Həmin ilkin investisiyasının ölçülməsi, müəssisənin əvvəllər proporsional konsolidasiya etdiyi aktivlər və öhdəliklərin balans dəyərlərinin birləşdirilməsi və satınalmadan yaranan hər hansı qudvilin dəyərinin əlavə edilməsi yolu ilə həyata keçirilməlidir (təşkilatın alınması və birgə müəssisələrə qudvilin ayrılması üçün uçot barədə tövsiyələr müəssisələrin birləşməsi və birgə razılaşmalar üzrə müvafiq beynəlxalq və milli standartlardan əldə oluna bilər).
33. 32-ci bəndə müvafiq olaraq investisiyanın keçid tarixinə müəyyənləşdirilən balans dəyəri ilkin tanınma zamanı investisiyanın fərz edilən ilkin dəyəri hesab olunur. Investisiyanın qiymətdən düşüb-düşmədiyini qiymətləndirmək üçün müəssisə, 36 №-li İSMUBS-un 43-48-ci maddələrini (2011-ci ildə düzəliş edildiyi kimi) investisiyanın hesabat dövrünün əvvəlinə olan qalığına tətbiq etməli və təqdim olunmuş ən erkən dövrün başlanğıcında istənilən qiymətdən düşmə zərərini bölüşdürülməmiş mənfəətə düzəliş kimi tanımalıdır.
34. Əgər əvvəllər proporsional konsolidasiya etdiyi aktivlərin və öhdəliklərin birləşdirilməsi nəticəsində xalis aktivlərin dəyəri mənfə alınarsa müəssisə mənfə xalis aktivlərlə əlaqədar özünün hüquqi və ya konstruktiv öhdəliklərə malik olub-olmadığını qiymətləndirməli və malik olduğu təqdirdə müəssisə müvafiq öhdəliyi

tanımalıdır. Əgər müəssisə mənfi xalis aktivlərlə əlaqədar özünün hüquqi və ya konstruktiv öhdəliklərə malik olmadığı nəticəsinə gələrsə, o zaman müvafiq öhdəliyi tanımamalı, lakin təqdim olunmuş ən erkən dövrün başlanğıcında bölüşdürülməmiş mənfəətə düzəliş etməlidir. Müəssisə, həm təqdim olunmuş ən erkən dövrün başlanğıcında, həm də bu Standartın ilk dəfə tətbiq edildiyi tarixdə öz birgə müəssisələrinin tanınmayan kumulyativ zərər payları ilə yanaşı bu faktı da açıqlamalıdır.

35. Təşkilat, təqdim olunmuş ən erkən dövrün başlanğıcında vahid sətirdə birləşdirilməklə, investisiya qalığı kimi təqdim olunmuş aktivlər və öhdəliklər barədə məlumatları ayrılıqda açıqlamalıdır. Bu açıqlama, müəssisənin 32-36-cı bəndlərdə istinad edilən keçid müddəaları tələblərinin tətbiq edildiyi bütün birgə müəssisələr üzrə ümumiləşdirilmiş qaydada hazırlanmalıdır.
36. İlkin tanınmadan sonra müəssisə, birgə müəssisədəki öz investisiyasını 36 №-li İSMUBS-un ya müvafiq olaraq iştirak payı metodundan istifadə etməklə uçota almalıdır.

Birgə əməliyyatlar – iştirak payı metodundan aktivlər və öhdəliklərin uçota alınmasına keçid

37. Təşkilat, birgə əməliyyatda iştirak payının uçotu ilə əlaqədar iştirak payı metodundan aktivlər və öhdəliklərin uçotuna keçdikdə, o, 36 №-li İSMUBS-un 41-ci bəndinə müvafiq olaraq, əvvəllər iştirak payı metoduna və digər maddələrə uyğun uçota alınmaqla, təqdim olunmuş ən erkən hesabat dövrünün başlanğıcında göstərilmiş xalis investisiyadakı payının tanınmasını dayandırmalı və o, investisiyanın balans dəyərinin müəyyən hissəsini təşkil edə bilən istənilən qudvil daxil olmaqla, birgə əməliyyatda öz iştirak payı ilə bağlı hər bir aktiv və öhdəliklər üzrə payını tanımalıdır.
38. Təşkilat, icbari razılaşmaya müvafiq olaraq təsbit olunmuş proporsiyada öz hüquq və öhdəlikləri əsasında birgə əməliyyatla əlaqədar aktiv və öhdəliklərdə öz iştirak payını müəyyənləşdirməlidir. Təşkilat, iştirak payı metodunu tətbiq edərkən istifadə etdiyi məlumat əsasında təqdim olunmuş ən erkən hesabat dövrünün başlanğıcında investisiyanın balans dəyərindən aktiv və öhdəlikləri ayırmaqla onların ilkin balans dəyərini ölçür.
39. 36 №-li İSMUBS-un 41-ci bəndinə uyğun olaraq, razılaşmada müəssisənin xalis investisiyasının hissəsini formalaşdıran hər hansı digər elementlərlə yanaşı iştirak payı metodundan istifadə edərək əvvəllər uçota alınmış investisiyadan yaranan hər hansı fərq və istənilən qudvil daxil olmaqla tanınmış aktiv və öhdəliklərin xalis dəyəri:
 - a) əgər istənilən qudvil daxil olmaqla tanınmış aktiv və öhdəliklərin xalis dəyəri, tanınması dayandırılmış investisiyadan (və müəssisənin xalis investisiyasının hissəsini formalaşdıran hər hansı digər elementlərdən) daha yüksəkdirsə, təqdim olunmuş ən erkən hesabat dövrünün başlanğıcında bölüşdürülməmiş mənfəətlərə qarşı düzəliş edilmiş hər hansı qalıq fərqlə investisiya ilə əlaqədar istənilən qudvilə qarşı qarşılıqlı əvəzləşdirilməlidir.
 - b) əgər istənilən qudvil daxil olmaqla tanınmış aktiv və öhdəliklərin xalis dəyəri, tanınması dayandırılmış investisiyadan aşağı səviyyədədirsə (və müəssisənin xalis investisiyasının hissəsini formalaşdıran hər hansı digər

elementlərdən), təqdim olunmuş ən erkən hesabat dövrünün başlanğıcında bölüşdürülməmiş mənfəətə düzəliş edilməlidir.

40. **İştirak payı metodundan aktivlər və öhdəliklərin uçota alınmasına keçdikdə müəssisə, təqdim olunmuş ən erkən hesabat dövrünün başlanğıcında bölüşdürülməmiş mənfəətlərə qarşı düzəliş edilmiş hər hansı qalıq fərqlə yanaşı tanınması dayandırılmış investisiya və tanınmış aktiv və öhdəliklər arasında uzlaşmanı təmin etməlidir.**

Təşkilatın fərdi maliyyə hesabatlarında keçid müddəaları

41. **Öz fərdi maliyyə hesabatlarında birgə əməliyyatda iştirak payını əvvəllər 6 №-li İSMUBS-un 58-ci bəndinə uyğun olaraq maya dəyərində və ya 29 №-li İSMUBS-a əsasən aparən təşkilat:**
- a) **37-39-cu bəndlərə müvafiq olaraq müəyyənləşdirilmiş məbləğlərdə birgə əməliyyatda iştirak payı ilə əlaqədar aktiv və öhdəlikləri tanınmalı və investisiyanın tanınmasını dayandırmalıdır.**
 - b) **təqdim olunmuş ən erkən hesabat dövrünün başlanğıcında bölüşdürülməmiş mənfəətlərə qarşı düzəliş edilmiş hər hansı qalıq fərqlə yanaşı tanınması dayandırılmış investisiya və tanınmış aktiv və öhdəliklər arasında uzlaşmanı təmin etməlidir.**

Qüvvəyə minmə tarixi

42. **Təşkilat, bu Standartı 1 yanvar 2017-ci il tarixdə və ya bu tarixdən sonra başlayan dövrləri əhatə edən illik maliyyə hesabatları üçün tətbiq etməlidir. Daha erkən tətbiq təqdir olunur. Əgər təşkilat bu standartı 1 yanvar 2017-ci il tarixindən əvvəl başlayan dövr üçün tətbiq edirsə, o, bu faktı açıqlamalı və eyni zamanda 35, 36, 37 və 38 №-li İSMUBS-ları da tətbiq etməlidir.**
43. **Təşkilat göstərilən qüvvəyə minmə tarixindən sonra maliyyə hesabatlılığı məqsədləri üçün "Hesablama metodu əsasında İctimai sektor üçün Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartlarının (İSMUBS-lar) ilk dəfə tətbiq edilməsi" adlı 33 №-li İSMUBS-da müəyyən edildiyi kimi hesablama metoduna əsaslanan İSMUBS-ları ilk dəfə qəbul etdiyi zaman, bu Standart təşkilatın İSMUBS-ları qəbuletmə tarixinin başlanması üzrə və ya bu tarixdən sonrakı dövrləri əhatə edən illik maliyyə hesabatlarına şamil olunur.**

8 №-li İSMUBS-un (dekabr, 2006) geri çağırılması və əvəzlənməsi

44. **Bu standart "Birgə müəssisələrdə iştirak payları" adlı 8 №-li İSMUBS-u (dekabr 2006) üstələyir. 8 №-li İSMUBS 37 №-li İSMUBS tətbiq olunana və ya qüvvəyə minənə qədər (hansı tez olarsa) tətbiq olunur.**

Tətbiqetmə üzrə tövsiyələr

Bu əlavə 37 №-li İSMUBS-un ayrılmaz tərkib hissəsidir.

TT1. Bu əlavədəki misallar fərziyyələrə əsaslanan vəziyyətləri təsvir edir. Nümunələrin bəzi hissələrinin real misallarla təqdim edilə bilməsinə baxmayaraq, xüsusi misallarda göstərilən bütün müvafiq faktlar və vəziyyətlərin 37 №-İSMUBS-u tətbiq edən zaman qiymətləndirilməsinə ehtiyac duyulur.

Birgə razılaşmalar

İcbari razılaşmalar (bənd 8)

TT2. Bu standartda icbari razılaşmaların izahına uyğun olaraq, icbari razılaşmalara dair bu müzakirə həm də qanunverici və ya icra hakimiyyəti tərəfindən yaradılmış qanuni qüvvəsi olan razılaşmalar üçün də müvafiqdir.

TT3. Birgə razılaşmalar fərdi nəzarət edilən müəssisə formasında yaradılsay (bax: TT19–TT33 maddələrinə), icbari razılaşma və ya onun bəzi aspektləri bir sıra hallarda həmin fərdi nəzarət edilən müəssisənin nizamnaməsi, müqaviləsi və ya normativ aktları ilə uyğunluq təşkil etməlidir.

TT4. İcbari razılaşma ilə tərəflərin bu razılaşmanın predmeti olan fəaliyyətdə iştirakı üzrə şərtlər müəyyən edilir. İcbari razılaşmada adətən aşağıdakılar barədə şərtlər əks etdirilir:

- a) birgə razılaşmanın məqsədi, fəaliyyət istiqaməti və fəaliyyət müddəti
- b) birgə razılaşmanın direktorlar şurasının və ya analogi idarəetmə orqanının üzvlərinin necə təyin edilməli olduğu.
- c) qərar verilmə prosesi: tərəflərin qərarlarını tələb edən məsələlər, tərəflərin səsvermə hüquqları və həmin məsələlərə dəstəyin tələb olunan səviyyəsi. İcbari razılaşmada əks etdirilmiş qərar vermə prosesi razılaşma üzərində birgə nəzarəti müəyyən edir (bax: TT5–TT11 maddələrinə).
- d) tərəflərdən tələb edilən kapital və ya digər qoyuluşlar.
- e) birgə razılaşma ilə əlaqəli aktivlərin, öhdəliklərin, gəlirlərin, xərclərin və ya mənfəət və ya zərərlərin tərəflər arasında necə bölüşdürülməli olduğu.

Birgə nəzarət (12-18-ci bəndlər)

- TT5. Təşkilatın razılaşma üzərində birgə nəzarətə malik olub-olmadığını qiymətləndirərkən, ilk növbədə təşkilat, bütün tərəflərin və ya tərəflər qrupunun razılaşmaya nəzarət edib-etmədiyini qiymətləndirməlidir. *Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları adlı 35 №-li İSMUBS* nəzarətin anlayışı verilir və bu Standart bütün tərəflərin və ya tərəflər qrupunun özlərinin razılaşmada iştirakları ilə əlaqədar dəyişkən daxilolmalar üzrə risklərə məruz qalıb-qalmadıklarını və ya hüquqlara sahib olub-olmadıklarını, habelə və razılaşma üzərindəki səlahiyyətləri vasitəsilə həmin faydalara təsir etmək imkanlarının mövcud olub-olmamasını müəyyən edilməsi zamanı istifadə edilməlidir. Bütün tərəflər və ya tərəflər qrupu kollektiv şəkildə razılaşmanın faydalarına əhəmiyyətli təsir göstərən fəaliyyətləri (yəni, əhəmiyyətli fəaliyyətləri) idarə etmək imkanına malik olduğu halda, həmin tərəflər razılaşmaya kollektiv şəkildə nəzarət edirlər.
- TT6. Tərəflərin və tərəflər qrupunun razılaşmaya kollektiv şəkildə nəzarət etdikləri nəticəsinə gəldikdən sonra təşkilat, razılaşma üzərində birgə nəzarətinin olub-olmamasını qiymətləndirməlidir. Birgə nəzarət yalnız əhəmiyyətli fəaliyyətlərlə bağlı qərarların verilməsində razılaşmaya kollektiv şəkildə nəzarət edən tərəflərin yekdil razılığının tələb edildiyi zaman mövcud olur. Razılaşmaya bütün tərəflərin və ya tərəflər qrupunun birgə nəzarət yaxud yalnız tərəflərdən birinin tək nəzarət edib-etməməsini qiymətləndirərkən mühakimə tələb oluna bilər.
- TT7. Bəzən müqavilə razılaşmada tərəflərin razılaşdırmış olduğu qərar vermə prosesi istər-istəməz birgə nəzarətə gətirib çıxarır. Məsələn, fərz edək ki, iki tərəf birgə razılaşma yaradır və onların hər birinin 50 faiz səsvermə hüquqları var, onlar arasında bağlanmış müqavilə razılaşmasında isə təsbit edilmişdir ki, əhəmiyyətli fəaliyyətlərlə bağlı qərar vermək üçün ən azı 51 faiz səsvermə hüququna malik olmaq tələb olunur. Bu halda tərəflər istər-istəməz razılaşmaya birgə nəzarət etməklə bağlı razılığa gəlmiş olurlar, çünki hər iki tərəfin razılığı olmadan əhəmiyyətli q fəaliyyətlərlə bağlı qərar verilə bilməz.
- TT8. Digər hallarda, müvafiq fəaliyyətlərlə bağlı qərar vermək üçün müqavilə razılaşmasında səsvermə hüququnun minimum həddi tələb edilə bilər. Səsvermə hüququnun tələb edilən bu minimum həddinin birgə razılığa gəlmiş tərəflərin birdən daha çox birləşməsi ilə əldə edildiyi zaman müqavilə razılaşmasında hansı tərəflərin (və ya tərəflərin birləşməsinin) razılaşmanın müvafiq fəaliyyətləri barədə qərarlarla yekdil olaraq razılaşacağı təsbit edilməyənə qədər, belə razılaşma birgə razılaşma sayılır.

Tətbiqi misallar
<p>Misal 1</p> <p>Fərz edək ki, üç tərəf birləşərək razılaşma yaradırlar: Razılaşmadakı səsvermə hüquqlarının 50 faizi A tərəfə, 30 faizi B tərəfə, 20 faizi isə C tərəfə məxsusdur. A, B və C tərəfləri arasındakı müqavilə razılaşmasının müvafiq müddəalarına əsasən razılaşmanın əhəmiyyətli fəaliyyətləri haqqında qərar vermək üçün ən azı 75 faiz səsvermə hüququ tələb olunur. A tərəfinin istənilən qərarın qarşısını ala bilmək imkana malik olmasına baxmayaraq, o, razılaşmaya nəzarət etmir, belə ki, bunun üçün o mütləq B tərəfinin razılığını almalıdır. Müqavilə razılaşmasının əhəmiyyətli fəaliyyətlər haqqında qərarların verilməsi üçün səsvermə hüquqlarının ən azı 75 faizini tələb edən şərtlər razılaşmaya A və B tərəflərinin birgə nəzarət etmələrinə dəlalət edir, belə ki, A və B tərəflərin yekdil razılığı olmadan razılaşmanın əhəmiyyətli fəaliyyətləri haqqında qərar verilə bilməz.</p> <p>Misal 2</p>

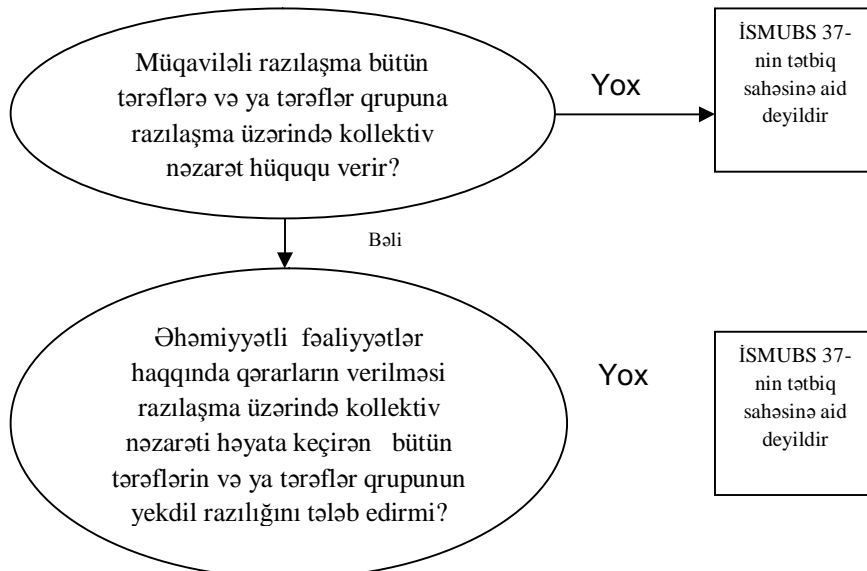
Fərz edək ki, razılaşma üç tərəfdən ibarətdir: Razılaşmadakı səsvermə hüquqlarının 50 faizi A tərəfə, 25 faizi B tərəfə və 25 faizi C tərəfə məxsusdur. A, B və C tərəfləri arasındakı icbari razılaşmanın müvafiq müddəalarına əsasən razılaşmanın əhəmiyyətli fəaliyyətləri haqqında qərar vermək üçün ən azı A tərəfinin istənilən qərarın qarşısını ala bilmək imkana malik olmasına baxmayaraq, o, razılaşmaya nəzarət etmir, belə ki, bunun üçün o mütləq ya B tərəfin, ya da C tərəfin razılığını almalıdır. Bu misalda A, B və C tərəfləri razılaşmaya kollektiv şəkildə nəzarət edirlər. Bununla belə, səsvermə hüquqlarının 75 faizinə nail olmaq üçün tərəflər arasında bir yox, daha artıq kombinasiya mövcuddur (məsələn, A və B tərəflərin, və ya A və C tərəflərin birləşməsi). Belə olan vəziyyətdə, birgə razılaşmanın mövcudluğu üçün tərəflər arasındakı hansı kombinasiyanın razılaşmanın əhəmiyyətli fəaliyyətləri barədə qərarlarla yekdil razılığa gəlməli olduğu barədə müqavilərazılaşmada müddəa olmalıdır.

Misal 3

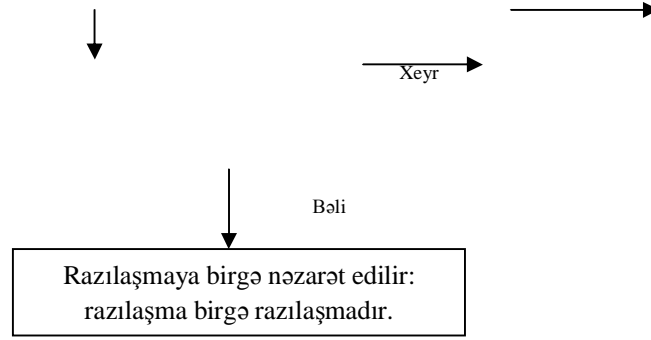
Fərz edək ki, A və B tərəflərinin hər biri 35 faiz səsvermə hüquqlarına sahib olduqları razılaşmada qalan 30 faiz səsvermə hüquqları çox sayda tərəflər arasında paylaşılmışdır. Əhəmiyyətli fəaliyyətlər barədə qərarların verilməsi səsvermə hüquqlarının çoxluğu ilə təsdiq tələb edir. Yalnız tərəflər arasındakı müqavilə razılaşmasında razılaşmanın əhəmiyyətli fəaliyyətləri barədə qərarların verilməsi üçün A və B tərəflərinin birgə razılığı tələb olunduğu təsbit edildiyi halda, A və B tərəfləri bu razılaşma üzərində birgə nəzarətə malik ola bilərlər.

- TT9. Tərəflər arasında yekdil razılıq tələbi o deməkdir ki, razılaşma üzərində birgə nəzarətə malik istənilən tərəf digər tərəflərin və ya tərəflər qrupunun onun razılığı olmadan birtərəfli şəkildə qərar verməsinin (əhəmiyyətli fəaliyyətlər haqqında) qarşısını ala bilər. Əgər yekdil razılıq tələbi razılaşmanın əhəmiyyətli fəaliyyətləri haqqında qərarlarla deyil, yalnız istənilən tərəfə müdafiə hüquqları verən qərarlarla əlaqədirsə, həmin tərəf razılaşma üzərində birgə nəzarət hüququna malik tərəf deyildir.
- TT10. İcbari razılaşmaya mübahisələrin həllinə dair arbitraj tipli müddəalar daxil edilə bilər. Bu müddəalar birgə nəzarət hüququna malik tərəflər arasında yekdil razılıq olmadan belə, qərar qəbul edilməsinə icazə verə bilər. Bu cür şərtlərin mövcudluğu razılaşmanı birgə nəzarət olunan razılaşma və nəticə etibarilə birgə razılaşma olmasının qarşısını almır.

Birgə nəzarətin qiymətləndirilməsi

BİRGƏ RAZILAŞMALAR

TT11. Razılaşma, İSMUBS 37-nin tətbiq sahəsindən kənar olduqda, təşkilat razılaşmadakı iştirak payını digər müvafiq Standartlara, məsələn 35, 36 və ya 29 №-li İSMUBS-lar kimi müvafiq İSMUBS-lara uyğun olaraq uçota almalıdır.

Birgə razılaşmaların növləri (19-22-ci bəndlər)

TT12. Birgə razılaşmalar müxtəlif məqsədlər üçün (məsələn, tərəflərin xərc və riskləri bölüşdürmələri üçün və ya tərəflərin yeni texnologiyaya və ya yeni bazarlara çıxışını təmin etmək üçün) və müxtəlif struktur və hüquqi formalardan istifadə etməklə yaradıla bilər.

TT13. Bəzi razılaşmalar bu razılaşmanın predmeti olan fəaliyyətin fərdi nəzarət edilən müəssisədə həyata keçirilməsini tələb etmir. Bununla belə, digər razılaşmalar fərdi nəzarət edilən müəssisənin yaradılmasına cəlb olunur.

TT14. Birgə razılaşmaların bu Standart tərəfindən tələb edilən təsnifatı tərəflərin biznesin normal gedişatında razılaşmadan yaranan hüquq və öhdəliklərindən asılıdır. Bu Standart birgə razılaşmaları ya birgə əməliyyatlar kimi, ya da birgə müəssisələr kimi təsnifləşdirir. Müəssisə, razılaşma ilə bağlı aktivlər üzərində hüquqlara və öhdəliklər üzrə məsuliyyətə malik olduqda, razılaşma birgə əməliyyat sayılır. Müəssisə, razılaşmanın xalis aktivləri üzərində hüquqlara malik olduqda, razılaşma birgə müəssisə sayılır. TT16–TT33 maddələri müəssisənin birgə əməliyyatda yaxud birgə müəssisədə iştirak payının olub-olmamasını müəyyən etmək üçün həyata keçirdiyi qiymətləndirməni əks etdirir.

Birgə razılaşmanın təsnifatı

TT15. TT14 maddəsində qeyd edildiyi kimi, birgə razılaşmaların təsnifatı tərəflərin razılaşmadan irəli gələn hüquq və öhdəliklərini qiymətləndirməyi tələb edir. Həmin qiymətləndirməni həyata keçirərkən müəssisə aşağıdakıları nəzərə almalıdır:

a) birgə razılaşmanın strukturunu (bax: TT16–TT21 maddələrinə).

b) birgə razılaşma fərdi nəzarət edilən müəssisə vasitəsilə yaradıldıqda:

(i) fərdi nəzarət edilən müəssisənin hüquqi formasını (bax: TT22–TT24 maddələrinə);

(ii) icbari razılaşmanın şərtlərini (bax: TT25–TT28 maddələrinə); və

(iii) müvafiq olduqda digər fakt və vəziyyətləri (bax: TT29–TT33 maddələrinə).

Birgə razılaşmanın strukturu

Fərdi nəzarət edilən müəssisə əsasında qurulmamış birgə razılaşmalar

TT16. Fərdi nəzarət edilən müəssisə formasında yaradılmayan birgə razılaşma birgə əməliyyatdır. Belə hallarda, tərəflərin razılaşmaya aid aktivlər üzərində hüquqları və öhdəliklər üzrə məsuliyyətləri, habelə tərəflərin müvafiq gəlirlərlə bağlı hüquqlarını və müvafiq xərclərlə bağlı öhdəlikləri müqaviləli razılaşma ilə müəyyən edilir.

TT17. Müqavilə razılaşması bu razılaşmanın predmeti olan fəaliyyətlərin xüsusiyyəti və tərəflərin həmin fəaliyyətləri birgə necə həyata keçirəcəkləri barədə öhdəlikləri təsvir olunur. Məsələn, birgə razılaşmaya aid tərəflər birgə məhsul istehsal etmək haqqında razılığa gələ bilirlər və bu zaman, tərəflərdən hər biri xüsusi bir işin yerinə yetirilməsini öz üzərinə götürməklə, öz şəxsi aktivlərindən istifadə etməli və öz öhdəliklərinə görə cavabdehlik daşımalıdırlar. Müqavilə razılaşmasında həmçinin tərəflər üçün ümumi olan gəlir və xərclərin onlar arasında necə bölüşdürülməli olduğu təsbit edilməlidir. Belə olan halda, müqavilə razılaşmasına əsasən birgə əməliyyatçıların hər biri öz maliyyə hesabatlarında müvafiq işin yerinə yetirilməsi ilə əlaqəli aktiv və öhdəlikləri, habelə gəlir və xərclərin ona düşən payını tanıyır.

TT18. Digər hallarda, birgə razılaşmaya aid tərəflər razılığa gələ bilirlər ki, məsələn, aktivli birləşmə istifadə və idarə etsinlər. Belə olan halda, tərəflərin birgə idarə olunan aktiv üzərində hüquqları, habelə aktivin istifadəsi nəticəsində əldə olunan hazır məhsul və ya gəlirin və çəkilən əməliyyat xərclərinin tərəflər arasında necə bölüşdürülməli olduğu müqavilə razılaşması ilə müəyyən edilir. Hər bir birgə əməliyyatçı birgə aktivdəki payının və hər hansı öhdəliklərdəki razılaşdırılmış payının uçotun aparır, habelə müqaviləli razılaşmaya əsasən məhsul, gəlir və xərclərdəki payını tanıyır.

Fərdi mexanizm əsasında yaradılan birgə razılaşmalar

TT19. Razılaşma ilə bağlı aktiv və öhdəlikləri fərdi nəzarət edilən müəssisədə saxlanılan birgə razılaşmalar ya birgə müəssisə, ya da birgə əməliyyat ola bilər.

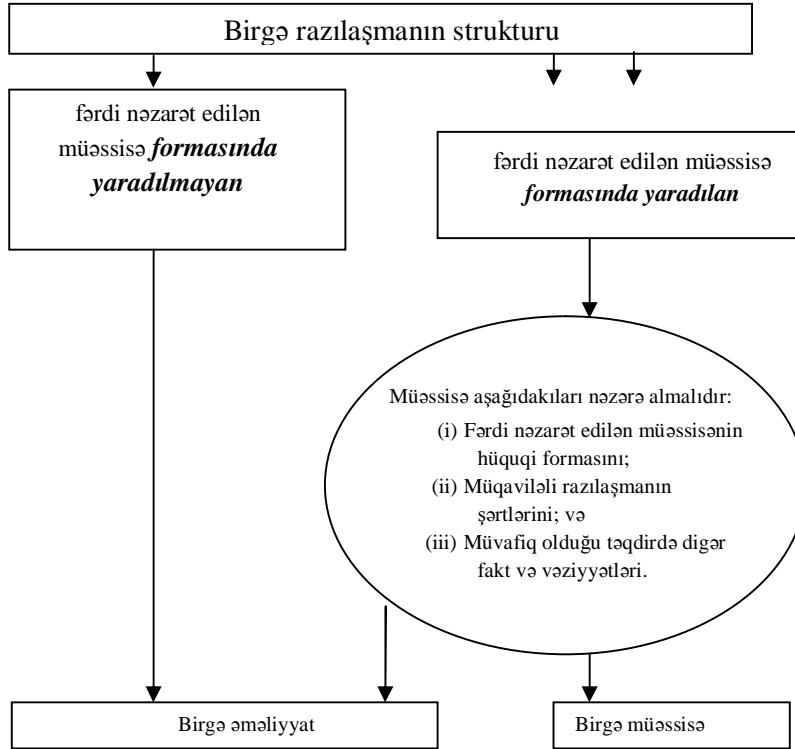
TT20. Tərəfin birgə əməliyyatçı, yaxud birgə müəssisədə payı olan şəxs olub-olmaması onun fərdi nəzarət edilən müəssisədə saxlanılan razılaşma ilə bağlı aktivlər üzərindəki hüquqlarından, habelə öhdəliklərə görə məsuliyyətindən asılıdır.

TT21. TT15-də vurğulandığı kimi, tərəflər birgə razılaşmanı fərdi nəzarət edilən müəssisə formasında yaratdıqda,, bu zaman onlar həmin fərdi nəzarət edilən müəssisənin hüquqi formasının, müqaviləli razılaşmanın şərtlərinin və müvafiq olduğu təqdirdə hər hansı digər əhəmiyyətli fakt və vəziyyətlərin onlara aşağıdakı hüquqlardan hansını verib-vermədiyini qiymətləndirməlidirlər:

(a) razılaşma ilə bağlı aktivlər üzərində hüquqları, habelə öhdəliklərə görə məsuliyyətləri (yəni, razılaşma birgə əməliyyatdır); və ya

(b) razılaşmanın xalis aktivləri üzərində hüquqlar (yəni, razılaşma birgə müəssisədir).

Birgə razılaşmanın təsnifatı: tərəflərin razılaşmadan irəli gələn hüquq və öhdəliklərinin qiymətləndirilməsi

Fərdi nəzarət edilən müəssisənin hüquqi forması

TT22. Fərdi nəzarət edilən müəssisənin hüquqi forması birgə razılaşmanın növünü qiymətləndirərkən əhəmiyyətli olur. Hüquqi forma tərəflərin fərdi nəzarət edilən müəssisədə saxlanılan aktivlər üzərindəki hüquqlarının və öhdəliklərə görə məsuliyyətlərinin ilkin qiymətləndirilməsində məsələn, tərəflərin fərdi nəzarət edilən müəssisədə saxlanılan aktivlərdə iştirak payının olub-olmamasını və fərdi nəzarət edilən müəssisənin sahib olduğu öhdəliklərə görə cavabdehlik daşıyıb-daşmadığını qiymətləndirərkən kömək edir.

TT23. Məsələn, tərəflər birgə razılaşmanı elə bir fərdi nəzarət edilən müəssisə vasitəsilə idarə edə bilərlər ki, onun hüquqi forması özünü fərdi nəzarət edilən müəssisə hesab etməsinə səbəb olsun (yəni, fərdi nəzarət edilən müəssisədə saxlanılan aktiv və öhdəliklər tərəflərin aktiv və öhdəlikləri deyil, həmin fərdi nəzarət edilən müəssisəyə məxsus aktiv və öhdəlikləridir). Belə olan halda, fərdi nəzarət edilən müəssisənin hüquqi formasının tərəflərə vermiş olduğu hüquq və öhdəliklərin qiymətləndirilməsi göstərir ki, razılaşma birgə müəssisədir. Bununla belə, müqaviləli razılaşmada tərəflər arasında razılaşdırılmış şərtlər (bax: TT25-TT28 maddələrinə) və müvafiq olduğu zaman digər fakt və şəraitlər (bax: TT29-TT33 maddələrinə) fərdi nəzarət edilən müəssisənin hüquqi formasının tərəflərə vermiş olduğu hüquq və öhdəliklərin qiymətləndirilməsini ləğv edə bilər.

TT24. Fərdi nəzarət edilən müəssisənin hüquqi formasının tərəflərə vermiş olduğu hüquq və öhdəliklərin qiymətləndirilməsi, razılaşmanın birgə əməliyyat olduğu nəticəsinə gəlməyə kifayət edir, bir şərtlə ki, tərəflər, birgə razılaşmanı hüquqi forması bu tərəfləri fərdi

nəzarət edilən müəssisədən ayırmayan fərdi nəzarət edilən müəssisədə aparsınlar (yəni, fərdi nəzarət edilən müəssisədə saxlanılan aktiv və öhdəliklər tərəflərin aktiv və öhdəlikləridir).

İcbari razılaşmanın şərtlərinin qiymətləndirilməsi

TT25. Əksər hallarda, tərəflər arasında müqaviləli razılaşmalar ilə hüquq və öhdəliklər, razılaşma əsasında qurulmuş fərdi nəzarət edilən kimi yaradıldıqda, onun hüquqi formasının tərəflərə verdiyi hüquq və öhdəliklərə uyğun gəlir və ya onlarla ziddiyyət təşkil etmir.

TT26. Digər hallarda, razılaşma fərdi nəzarət edilən müəssisə kimi yaradıldıqda, onun hüquqi formasından irəli gələn hüquq və öhdəlikləri dəyişmək və ya yeniləmək üçün tərəflər müqaviləli razılaşmadan istifadə edirlər.

Tətbiqi misallar

Misal 4

Fərz edək ki, iki tərəf hüquqi şəxs qismində birgə razılaşma yaradırlar. Tərəflərdən hər biri həmin hüquqi şəxsdə 50 faiz iştirak payına sahibdir. Hüquqi şəxs statusu müəssisəyə öz təsisçilərindən ayrılma hüququ verir və nəticədə bu müəssisədə saxlanılan aktiv və öhdəliklər həmin hüquqi şəxsin aktiv və öhdəlikləri sayılır. Belə olan halda, fərdi nəzarət edilən müəssisənin hüquqi formasının tərəflərə vermiş olduğu hüquq və öhdəliklərin qiymətləndirilməsi göstərir ki, tərəflər razılaşmanın xalis aktivləri üzərində hüquqlara sahibdir.

Lakin, tərəflər müqavilə razılaşması vasitəsilə hüquqi şəxsin xüsusiyyətinə dəyişiklik etməklə, hər biri müəyyən edilmiş nisbət saxlanılmaqla, hüquqi şəxsin aktivlərində paya malik olur və onun öhdəliklərinə görə cavabdehlik daşıyırlar. Hüquqi şəxsin xüsusiyyətinə müqavilə əsasında edilən bu cür dəyişikliklər razılaşmanın birgə əməliyyat olmasına səbəb ola bilər.

TT27. Aşağıdakı cədvəldə birgə əməliyyat üzrə tərəflərə aid icbari razılaşmadakı ümumi şərtlər ilə birgə müəssisə üzrə tərəflərə aid müqavilə razılaşmasındakı ümumi şərtlər müqayisə edilir. Aşağıdakı cədvəldə verilən müqavilə şərtlərinin nümunələri tam əks olunmamışdır.

BİRGƏ RAZILAŞMALAR

Müqaviləli razılaşmanın şərtlərinin qiymətləndirilməsi		
	Birgə əməliyyat	Birgə müəssisə
İcbari razılaşmanın şərtləri	Müqaviləli razılaşma razılaşma ilə birgə razılaşmaya aid tərəflərə həmin razılaşmanın aktivləri üzərində hüquqlar və öhdəlikləri üzrə məsuliyyət verilir.	Müqaviləli razılaşma birgə razılaşmaya aid tərəflərin həmin razılaşmanın xalis aktivləri üzərindəki hüquqlarını təmin edir (yəni, bu, həmin razılaşma ilə bağlı aktivlər üzərində hüquqları və öhdəliklərinə görə məsuliyyətləri olan tərəflər deyil, fərdi nəzarət edilən müəssisədir).
Aktivlər üzərində hüquqlar	Müqaviləli razılaşma müəyyən edir ki, birgə razılaşmaya aid tərəflər razılaşma ilə bağlı aktivlərdəki bütün payları (məsələn, hüquqları, vəzifəni və ya sahibkarlığı) müəyyən olunmuş nisbətdə (məsələn, tərəflərin razılaşmadakı sahibkarlıq paylarına nisbətdə və ya razılaşma vasitəsilə həyata keçirilən və birbaşa tərəflərə aid edilən fəaliyyətə nisbətdə) bölüşdürürlər.	Müqaviləli razılaşma müəyyən edir ki, razılaşmaya verilən və ya sonradan birgə razılaşma tərəfindən əldə edilən aktivlər razılaşmanın aktivləridir. Razılaşmanın bu aktivlərində tərəflərin heç bir payı (yəni, heç bir mülkiyyət və ya sahibkarlıq hüququ) olmur.
Öhdəliklər üzrə məsuliyyətlər	Müqaviləli razılaşma razılaşma müəyyən edir ki, birgə razılaşmaya aid tərəflər bütün öhdəlikləri, məsuliyyətləri, məsrəf və xərcləri müəyyən edilmiş nisbətdə (məsələn, tərəflərin razılaşmadakı sahibkarlıq paylarına nisbətdə və ya razılaşma vasitəsilə həyata keçirilən və birbaşa tərəflərə aid edilən fəaliyyətə nisbətdə) bölüşdürürlər.	Müqaviləli razılaşma razılaşma müəyyən edir ki, birgə razılaşma özünün borc və öhdəliklərinə cavabdehdir.
		Müqaviləli razılaşma razılaşma müəyyən edir ki, birgə razılaşmaya aid tərəflər razılaşma üzrə həmin razılaşmaya qoyulmuş müvafiq investisiya münasib və ya bu razılaşma üzrə hər hansı ödənilməmiş, yaxud əlavə kapital qoyuluşları ilə bağlı öhdəliklərinə münasib məsuliyyət daşıyırlar.
	Müqaviləli razılaşma razılaşma müəyyən edir ki, birgə razılaşmaya aid tərəflər üçüncü tərəflərin qaldırdıqları iddialara görə cavabdehlik daşıyırlar.	Müqaviləli razılaşma razılaşma bəyan edir ki, birgə razılaşmanın kreditörünün bu razılaşmanın borc və öhdəliklərinə görə hər hansı tərəfə qarşı reqres hüququna malik deyillər.

BİRGƏ RAZILAŞMALAR

<p>Gəlirlər, xərclər, mənfəət və zərər</p>	<p>Müqaviləli razılaşma razılaşma birgə razılaşmaya aid hər bir tərəfin müvafiq göstəriciləri əsasında gəlirlərin və xərclərin bölgüsünü müəyyən edir. Məsələn, müqaviləli razılaşma müəyyən edə bilər ki, gəlirlər və xərclər birgə işlədilər avadanlıqdan hər bir tərəfin istifadə etdiyi istehsal gücünə əsasən bölüşdürülür, və bu, tərəflərin həmin birgə razılaşmadakı sahibkarlıq payından fərqli ola bilər. Digər hallarda, tərəflər ola bilər ki, razılaşma ilə bağlı mənfəət və ya zərəri özlərinin razılaşmadakı sahibkarlıq paylarının nisbəti əsasında bölüşdürməyi razılaşdırınsınlar. Əgər tərəflərin razılaşma ilə bağlı aktivlər üzərində hüquqları, onun öhdəliklərə görə məsuliyyətləri varsa, yuxarıda qeyd edilən hal razılaşmanın birgə əməliyyat olmasının qarşısını almır.</p>	<p>Müqaviləli razılaşma razılaşma razılaşmanın fəaliyyətləri ilə bağlı mənfəət və ya zərərdə hər bir tərəfin payını müəyyən edir.</p>
<p>Zəmanətlər</p>	<p>Tez-tez birgə razılaşmalara aid tərəflərdən üçüncü tərəflərə məsələn, bu birgə razılaşmadan xidmətlərin alınması və ya onların maliyyələşməsinin təmin edilməsi barədə zəmanət vermələri tələb edilir. Belə zəmanətlər üzrə qiymətləndirilmiş öhdəliklər və ya onların təmin edilməsi ilə bağlı tərəflərin öhdəlikləri özü-özlüyündə bu birgə razılaşmanın birgə əməliyyat olmasını müəyyən etmir. Birgə razılaşmanın birgə əməliyyat yaxud birgə müəssisə olub-olmamasını müəyyən edən əsas razılaşmaya aid tərəflərin öhdəliklərə (tərəflər bunların bəzilərinə zəmanət vermiş, bəzilərinə isə zəmanət verməmiş ola bilər) görə məsuliyyət daşıyıb-daşımamasıdır.</p>	

TT28. Müqavilə razılaşması tərəflərin razılaşma ilə bağlı aktivlər üzərində hüquqları olduğunu və onun öhdəliklərinə görə məsuliyyət daşıdıqlarını təsbit etdikdə, bu tərəflər birgə əməliyyatın tərəfləri olur və birgə razılaşmanı təsnifləşdirmək üçün digər fakt və vəziyyətlərin (bax: TT29-TT33 maddələrinə) nəzərə alınmasına ehtiyac qalmır.

Digər fakt və vəziyyətlərin qiymətləndirilməsi

TT29. Müqavilə razılaşması tərəflərin razılaşma ilə bağlı aktivlər üzərində hüquqları olduğunu və onun öhdəliklərinə görə məsuliyyət daşıdıqlarını təsbit etmədikdə, razılaşmanın birgə əməliyyat və ya birgə müəssisə olub-olmamasını qiymətləndirmək üçün tərəflər digər fakt və vəziyyətləri nəzərə almalıdırlar.

BİRGƏ RAZILAŞMALAR

- TT30. Birgə razılaşma fərdi nəzarət edilən müəssisədə qurulmaqla, bu müəssisənin hüquqi forması ilə fərdi nəzarət edilən müəssisə və tərəflərə müstəqillik veririlə bilər. Digər fakt və vəziyyətlərin nəzərə alınması belə bir razılaşmanın birgə əməliyyat kimi təsnifləşdirilməsinə gətirib çıxarana qədər tərəflər arasında razılaşdırılmış müqavilə şərtləri onların aktivlər üzərində hüquqlarını və öhdəliklərə görə məsuliyyətləri təsbit etməyə bilər. Bu elə bir hal olacaqdır ki, digər fakt və vəziyyətlər tərəflərə razılaşma ilə bağlı aktivlər üzərində hüquq və öhdəliklərə görə məsuliyyətləri versin.
- TT31. Razılaşmanın fəaliyyətləri başlıca olaraq tərəfləri məhsul ilə təmin etmək üçün qurulubsa, bu onu göstərir ki, tərəflərin mahiyyət baxımından razılaşma aktivlərinin bütün iqtisadi səmərəsi üzərində hüquqları vardır. Belə razılaşmalara aid tərəflər əsasən razılaşma ilə təchiz olunan məhsullara çıxışlarını həmin məhsulun üçüncü tərəfə satılmasının qarşısını almaqla təmin edirlər.
- TT32. Belə bir strukturu və məqsədi olan razılaşmanın səmərəliliyi ondan ibarətdir ki, razılaşmanın üzərinə götürdüyü öhdəliklər mahiyyət etibarilə tərəflərin məhsul alışından əldə edilən pul vəsaitlərinin hərəkəti hesabına ödənilir. Tərəflər pul vəsaitlərinin hərəkətinin mahiyyətce yeganə mənbəyi ilə razılaşmanın fəaliyyətinin davamlılığına şərait yaradırlarsa, bu onu göstərir ki, onlar razılaşma ilə bağlı öhdəliklərə görə məsuliyyət daşıyırlar.

Tətbiqi misallar**Misal 5**

Fərz edək ki, iki tərəf korporativ müəssisə (korporasiya) daxilində (C müəssisəsi) birgə razılaşma yaradırlar və hər tərəf 50 faiz sahibkarlıq payına malikdir. Razılaşmanın məqsədi tərəflərin öz fərdi istehsal prosesləri üçün tələb olunan materialları istehsal etməkdən ibarətdir. Razılaşma tərəflərin onların kəmiyyət və keyfiyyət xüsusiyyətinə uyğun material istehsal edən avadanlıqları idarə etməsini təmin edir.

Fəaliyyətin həyata keçirildiyi C müəssisəsinin (korporativ müəssisənin) hüquqi forması ilkin olaraq göstərir ki, C müəssisəsində saxlanılan aktiv və öhdəliklər bu müəssisənin özünün aktiv və öhdəlikləridir. Tərəflər arasındakı müqaviləli razılaşma onların C müəssisəsinin aktivləri üzərində hüquqa malik olmasını və onun öhdəliklərinə görə məsuliyyət daşmasını təsbit etmir. Buna görə də, C müəssisəsinin hüquqi forması və müqaviləli razılaşmanın şərtləri razılaşmanın birgə müəssisə olduğunu göstərir.

Bunula belə, tərəflər həm də razılaşmanın aşağıdakı aspektlərini də nəzərə almalıdır:

Tərəflər C müəssisəsinin istehsal etdiyi bütün məhsulları 50:50 nisbətində almaq barəsində razılığa gəliblər. Razılaşmaya aid iki tərəf razılıq verməyə qədər C müəssisəsi istehsal olunmuş hər hansı məhsulu üçüncü tərəflərə sata bilməz. Çünki, razılaşmanın məqsədi tərəfləri tələb olunan məhsulla təmin etmək olduğundan üçüncü tərəflərə belə satışların həyata keçirilməsi nadir hallarda rast gəlinən və əhəmiyyətsiz hadisə kimi qiymətləndirilə bilər.

Tərəflərə satılmış məhsulun qiyməti hər iki tərəfin razılığı ilə eyni səviyyədə təyin edilir ki, həmin qiymət C müəssisəsinin çəkmiş olduğu istehsal məsrəflərini və idarəmə xərclərini əhatə edir. Bu əməliyyat modeli əsasında razılaşmanın fəaliyyətinin eyni səviyyəsi nəzərdə tutulur ki, nəticə zərərsiz olsun.

Yuxarıda göstərilən bu fakta əsasən, aşağıdakı fakt və vəziyyətlər uyğun gəlir:

- C müəssisəsi tərəfindən istehsal olunan bütün məhsulun alınması üzrə tərəflərin öhdəliyi pul vəsaitlərinin hərəkətinin yaranması üçün C müəssisəsinin tərəflərdən xüsusi asılılığını əks etdirir və beləliklə, tərəflər C müəssisəsinin öhdəliklərinin yerinə yetirilməsini maliyyələşdirmək üçün məsuliyyətə malik olur.

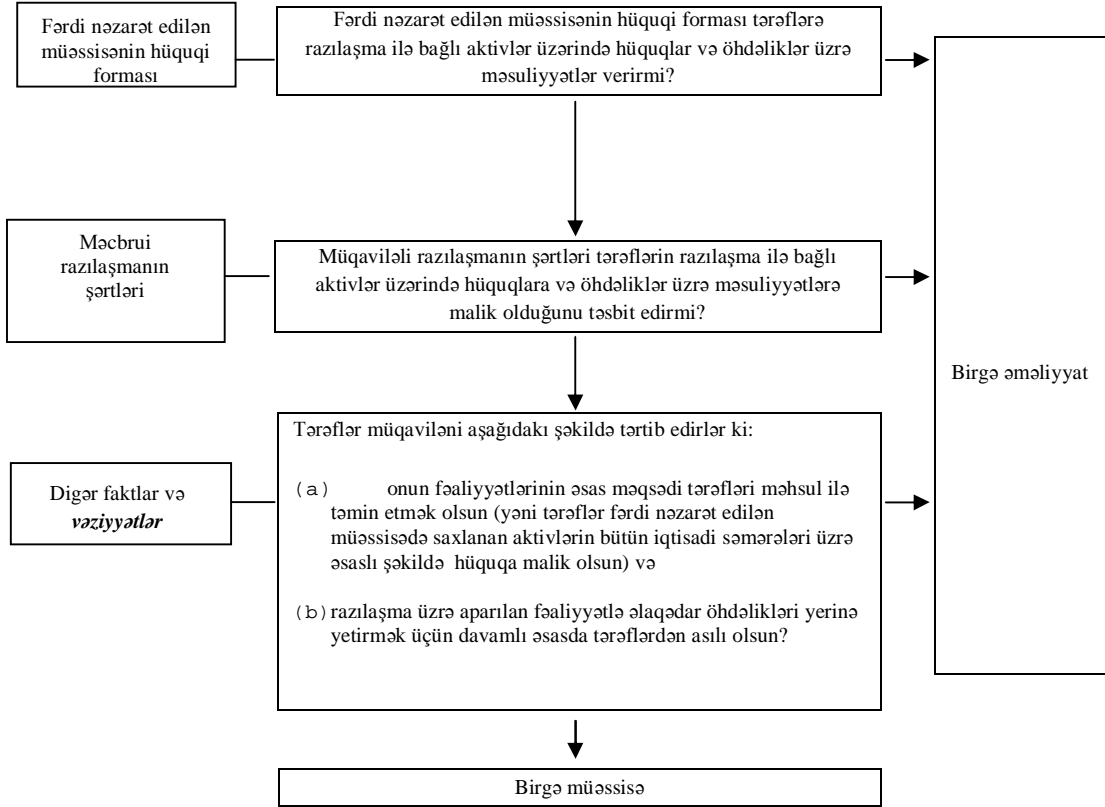
- Tərəflərin C müəssisəsi tərəfindən istehsal olunan bütün məhsul üzrə hüquqlara malik olması faktı onların xərclər sərf etdiyi və buna görə də C müəssisəsi aktivlərinin bütün iqtisadi səmərələri üzrə hüquqa malik olduqları mənasını verir.

Bu faktlar və vəziyyətlər razılaşmanın birgə əməliyyat olduğunu göstərir. Əgər tərəflər sonrakı istehsal prosesində özlərinin məhsul payından istifadə etmək əvəzinə, öz paylarını üçüncü tərəflərə satsalarsa, bu vəziyyətlərdə birgə razılaşmanın təsnifatı haqqında nəticə dəyişməyəcəkdir.

Əgər tərəflər müqavilə razılaşmanın şərtlərini razılaşmanın üçüncü tərəflərə məhsul satmasını mümkün edəcək şəkildə dəyişdiribsə, bu, C müəssisəsinin tələb, material ehtiyatları və kredit risklərini öz üzərinə götürməsi ilə nəticələnəcəkdir. Bu halda, faktlar və vəziyyətlərdə ki belə bir dəyişiklik birgə razılaşmanın təsnifatının yenidən qiymətləndirilməsini tələb edəcəkdir. Belə faktlar və vəziyyətlər razılaşmanın birgə müəssisə olduğunu göstərəcəkdir

TT33. Aşağıdakı sxem birgə razılaşmanın fərdi nəzarət edilən müəssisə vasitəsilə qurulduğu zaman razılaşmanı təsnifləşdirmək üçün müəssisənin riayət etdiyi qiymətləndirməni əks etdirir:

Fərdi nəzarət edilən müəssisə vasitəsilə ilə qurulmuş birgə razılaşmanın təsnifatı

Birgə razılaşma tərəflərinin maliyyə hesabatları (23-28-ci bəndlər)

Birgə əməliyyata aktivlərin satışları və ya əvəzsiz verilməsi üzrə uçot

TT34. Müəssisə, aktivlərin satışı və ya qoyuluşu kimi birgə əməliyyatçısı olduğu birgə əməliyyat sayılan əməliyyata daxil olursa, birgə əməliyyata dair digər tərəflərlə əməliyyat aparır və beləliklə ilə birgə əməliyyatçı yalnız digər tərəflərin birgə əməliyyatdakı iştirak payları dərəcəsində bu cür əməliyyatdan yaranan qazanc və zərərləri tanımalıdır.

TT35. Belə əməliyyatlar vasitəsilə birgə əməliyyata satılacaq və ya qoyulacaq aktivlərin mümkün xalis satış dəyərlərində azalmanın olduğu və ya onların qiymətdən düşməsi sübut olunarsa, əlaqəli zərərlər birgə əməliyyatçı tərəfindən bütövlükdə tanınmalıdır.

Birgə əməliyyatdan yaranan aktivlərin alışı üzrə uçot

TT36. Müəssisə, birgə əməliyyatçısı olduğu birgə əməliyyat ilə aktivlərin alışı üzrə əməliyyata daxil olursa, o, həmin aktivləri üçüncü tərəfə satana qədər qazanc və zərərlər üzrə payını tanımamalıdır.

TT37. Belə əməliyyatlarda alınacaq aktivlərin mümkün xalis satış dəyərində azalma və ya həmin aktivlərin qiymətdən düşmə zərəri sübut edilərsə, birgə əməliyyatçı həmin zərərlər üzrə payını tanımamalıdır.

Digər İSMUBS-lara düzəlişlər

İSMUBS 2 “Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat”

47 və 48-ci bəndlərə düzəliş edilmiş, 61(b) bəndi çıxarılmış və aşağıdakı mətnə 63D bəndi əlavə edilmişdir:

47. İştirak payı metodu və ya ilkin dəyər metodundan istifadə etməklə törəmə, asılı təsərrüfat cəmiyyətlərinə, birgə müəssisələrə investisiyaların uçotu zamanı, investor, pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatda özü ilə investisiya qoyulan müəssisələr arasında yaranmış pul vəsaitlərinin hərəkətinə dair informasiyanı, məsələn, dividendlər və avanslara qədər məhdudlaşdırır.
48. ~~Proporsional konsolidasiya metodundan istifadə etməklə birgə nəzarət edilən müəssisədə payı haqqında informasiyanı təqdim edən müəssisə pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında konsolidə edilmiş hesabatına birgə nəzarət edilən müəssisənin pul vəsaitlərinin hərəkətində öz mütənasib payını daxil edir. Pul vəsaitlərinin hərəkətində özünün belə asılı təsərrüfat cəmiyyəti və ya birgə müəssisəsindəki mütənasib payı haqqında informasiyanı iştirak payı metodu əsasında təqdim edən müəssisə, pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatına (a) ~~birgə nəzarət edilən~~ asılı təsərrüfat cəmiyyəti və ya birgə müəssisələrə investisiyalar ilə bağlı pul vəsaitlərinin hərəkətini və (b) ~~birgə nəzarət olunan müəssisə~~ asılı təsərrüfat cəmiyyəti və ya birgə müəssisə ilə onun arasında olan bölüşdürmələr və digər daxilolmalar və ödənişləri daxil edir.~~
61. Əlavə məlumat istifadəçilərə təşkilatın maliyyə vəziyyəti və likvidliyini anlaması üçün müvafiq ola bilər. Bu məlumatın maliyyə hesabatlarına dair qeydlərdə verilmiş təsvirlə birgə açıqlanması təqdir olunur və özündə aşağıdakıları ehtiva edə bilər:
- (a) belə vəsaitlərin istifadəsinə dair mövcud olan məhdudiyyətlər göstərilməklə, gələcək əməliyyat fəaliyyətinə və ya kapital üzrə öhdəliklərin yerinə yetirilməsinə yönəldilə biləcək istifadə edilməmiş borc vəsaitlərinin məbləği; və
- (b) ~~[SİLİNİB] əməliyyat, investisiya və maliyyələşdirmə fəaliyyətlərinin hər birinin proporsional konsolidasiya metodu əsasında göstərilmiş birgə müəssisədə iştirak paylarına aid pul vəsaitlərinin hərəkətlərinin ümumi məbləği; və~~
- (c) məhdud pul vəsaitləri qalıqlarının miqdarı və xüsusiyyəti.
- 63D. **2015-ci ilin yanvarında dərc edilmiş “Birləşdirilmiş (konsolidasiya edilmiş) maliyyə hesabatları” adlı 35 №-li İSMUBS və “Birgə Razılaşmalar” adlı 37 №-li İSMUBS-a əsasən 47 və 48-ci bəndlərə düzəliş edilmiş, 52A və 52B bəndləri əlavə edilmiş və 61(b) maddəsi silinmişdir. Təşkilat 35 №-li İSMUBS-u və 37 №-li İSMUBS-u tətbiq edərkən həmin düzəlişləri də tətbiq etməlidir.**

İSMUBS 4 “Xarici valyuta məzənnələrində dəyişikliklərin təsiri”

3, 10, 13, 21, 38, 50, 51, 55, 57, 58-ci bəndlərə düzəliş edilmiş, 57A-57D bəndləri silinmiş və aşağıdakı mətndə 71A bəndi əlavə edilmişdir.

3. Maliyyə hesabatlarını hesablama metodu ilə hazırlayan və təqdim edən təşkilatlar bu Standartı aşağıdakı hallarda tətbiq edirlər:
- (a) İSMUBS 29 - Maliyyə alətləri: Tanınma və ölçülmə Standartında göstərilmiş və xarici valyutda olan törəmə əməliyyatlar və qalıqlar istisna olmaqla, xarici valyutada olan əməliyyatların və qalıqların uçotu zamanı;
 - (b) Konsolidasiya, ~~proporsional-konsolidasiya~~ və ya iştirak payı metoduna əsasən təşkilatın maliyyə hesabatlarına daxil edilmiş xarici fəaliyyətlər üzrə maliyyə fəaliyyətinin nəticələrinin və maliyyə vəziyyətinin çevrilməsi zamanı; və
 - (c) Təşkilatın maliyyə fəaliyyətinin nəticələrinin və maliyyə vəziyyətinin təqdimat valyutasına çevirən zaman.

10. Bu standartda istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

...

Xarici əməliyyat - fəaliyyətləri hesabat verən müəssisənin yerləşdiyi ölkədən başqa ölkədə həyata keçirilən və ya hesabat verən müəssisənin istifadə etdiyi valyutadan fərqli valyutaya əsaslanaraq hesabat verən müəssisənin nəzarət olunan müəssisəsi, asılı təsərrüfat cəmiyyəti, birgə müəssisəsi razılaşması və ya filialı olan müəssisələr nəzərdə tutulur.

13. Aşağıda göstərilən əlavə amillər də xarici əməliyyatın əməliyyat valyutasını müəyyən etməyə və həmçinin əməliyyat valyutasının hesabat təqdim edən təşkilat üçün eyni olmasını təyin etməyə imkan verir (burada hesabat təqdim edən təşkilat dedikdə törəmə müəssisə, filial, asılı təsərrüfat cəmiyyəti və ya birgə müəssisələr razılaşmalar qismində xarici əməliyyatları olan təşkilat nəzərdə tutulur):

...

21. Hesabat verən təşkilatların əksəriyyəti bir neçə fərdi təşkilatlardan ibarət olur (məsələn, iqtisadi qurum bir idarəedici təşkilatdan və bir neçə idarə olunan təşkilatlardan ibarət olur). İqtisadi qurumun üzvü olub-olmamasından asılı olmayaraq müxtəlif tipli təşkilatlar asılı təsərrüfat cəmiyyətlərində və ya birgə müəssisələrdə razılaşmalarda investisiya qoyuluşuna malik ola bilərlər. ...

38. Monetar maddə hesabat verən təşkilatın xarici əməliyyata qoyduğu xalis investisiyanın bir hissəsini təşkil etdikdə və hesabat verən təşkilat əməliyyat valyutasında ifadə edildikdə, məzənnə fərqi 32-ci maddəyə uyğun olaraq xarici əməliyyatın fərdi maliyyə hesabatlarında yaranır. Əgər monetar maddə xarici əməliyyatın əməliyyat valyutasında ifadə olunarsa, o zaman məzənnə fərqi 32-ci maddəyə uyğun olaraq hesabat verən təşkilat ayrı maliyyə hesabatlarında yaranır. Əgər belə bir maddə xarici təşkilatın və ya hesabat verən təşkilatın əməliyyat valyutasından fərqli valyutada ifadə olunarsa, məzənnə fərqi 32-ci maddəyə uyğun olaraq hesabat verən təşkilatın ayrı maliyyə hesabatlarında və xarici əməliyyatın fərdi maliyyə hesabatlarında yaranır. Belə məzənnə fərqləri xarici əməliyyatı və hesabat verən təşkilatı əks etdirən maliyyə hesabatlarında ayrı xalis aktiv/kapital komponentləri kimi yenidən təsnifləşdirilir (başqa sözlə, xarici əməliyyatların konsolidasiya olunduğu, ~~proporsional-konsolidasiya~~ olunduğu və ya iştirak

payı metodu ilə uçotu aparılan maliyyə hesabatlarında).

50. Xarici əməliyyatın hesabat verən təşkilatın maliyyə hesabatlarına konsolidasiya, ~~proporsional konsolidasiya~~ və ya iştirak payı metodu ilə daxil edilməsi üçün xarici əməliyyatın nəticələri və maliyyə vəziyyəti təqdimat valyutasına çevrildiyi zaman, hazırkı Standartın 43-49-cu maddələrindən əlavə, 51-56-cu maddələri də tətbiq edilir.
51. Xarici əməliyyatın maliyyə fəaliyyətinin və maliyyə durumunun hesabat verən təşkilatın eyni göstəriciləri ilə birləşdirilməsi, iqtisadi qurumun qalıqlarının və əməliyyatlarının ləğv olunmasında olduğu kimi, normal konsolidasiya proseduruna əsasən həyata keçirilir. (bax: İSMUBS 35 “Birləşdirilmiş (konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatları”, ~~İSMUBS 6 və İSMUBS 8 – Birgə müəssisələrdə iştirak payları~~)
55. Düzəlişlər ~~356~~ №-li İSMUBS-a uyğun olaraq hesabat verən təşkilatın hesabat tarixinə mövcud olan kəskin məzənnə dəyişiklikləri üçün edilir. Eyni yanaşma “Asılı təsərrüfat cəmiyyətlərinə və birgə müəssisələrə investisiyalar” adlı ~~367~~ №-li İSMUBS-a və ~~8~~ №-li İSMUBS-a uyğun olaraq asılı təsərrüfat cəmiyyətlərinə və birgə nəzarət edilən müəssisələrə iştirak payı metodunu tətbiq edərkən və ~~birgə müəssisələrə proporsional konsolidasiya~~ metodunu tətbiq edərkən istifadə edilir.

Xarici əməliyyatın xaric (ləğv) və ya qismən xaric (ləğv) olunması

57. Xarici əməliyyatın xaric olunması zamanı, ~~həmin təşkilata aid olan xalis aktivlərin/kapitalın ayrı komponentində təxirə salınmış~~ həmin xarici əməliyyatla əlaqəli olan məzənnə fərqlərinin yığılmış məbləğləri xaricolunmanın nəticəsində mənfəət və ya zərər (yenidən təsnifləşdirmə uyğunluğu kimi) tanındığı zaman fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabatda tanınmalıdır (bax: İSMUBS 1 “Maliyyə hesabatlarının təqdimatı üzrə”).
- 57A. Müəssisənin xarici əməliyyatdakı bütöv iştirak payının xaric (ləğv) olunmasına əlavə olaraq, aşağıdakı qismən xaricolmalar xaric olunma kimi uçota alınır:
- a) qismən xaric olmadan sonra özünün keçmiş nəzarət edilən müəssisəsində qeyri-nəzarət payının qalıb-qalmamasından asılı olmayaraq, xarici əməliyyatı özündə birləşdirən nəzarət edilən müəssisə üzərindəki nəzarətin itirilməsi qismən silinmə nəzərdə tutduqda; və
- b) birgə razılaşmadakı payın qismən ləğv olunmasından sonra və ya özündə xarici əməliyyat ehtiva edən asılı təsərrüfat cəmiyyətindəki payın qismən ləğv olunmasından sonra bölüşdürülməmiş pay xarici əməliyyat ehtiva edən maliyyə aktivi olduqda.
- 57B. Özündə xarici əməliyyat ehtiva edən nəzarət edilən müəssisənin ləğvi zamanı həmin xarici əməliyyatla əlaqəli olan məzənnə fərqlərinin yığılmış məbləği (hansı ki, qeyri-nəzarət paylarına aid edilmişdir) birbaşa yığılmış mənfəət/zərəre köçürülməlidir.
- 57C. Özündə xarici əməliyyat ehtiva edən nəzarət edilən müəssisənin ləğvi zamanı, təşkilat ayrıca xalis aktiv/səhm kapitalı kateqoriyasında yığılmış məzənnə fərqlərinin məcmu məbləğinin mütənasib hissəsini təkrarən həmin xarici əməliyyatdakı qeyri-nəzarət paylarına aid etməlidir. Xarici əməliyyatın hər hansı digər qismən ləğv edilməsi halında təşkilat yığılmış mənfəət/zərəre yalnız xalis aktiv/səhm kapitalında yığılmış məzənnə fərqlərinin məcmu məbləğinin mütənasib

hissəsini köçürməlidir.

57D. Müəssisənin xarici əməliyyatdakı payının qismən ləğv edilməsi təşkilatın xarici əməliyyatda sahibkarlıq payının istənilən azalması (xaric olma kimi uçota alınan 57A bəndində göstərilən azalmalar istisna olmaqla) deməkdir.

58. Təşkilatın xarici əməliyyatda iştirakının xaric və ya qismən xaric olunması satış, ləğv edilmə, səhmdar kapitalının ödənilməsi və ya təşkilatdan tam və ya onun bir hissəsindən imtina etmək yolu ilə həyata keçirilə bilər. Dividentlərin və müvafiq bölüşdürmələrin ödənilməsi əməliyyatın xaric edilməsinin hissəsini, yalnız bunun investisiyanın geri qaytarılmasını əks etdirdiyi halda təşkil edir, məsələn, xarici təşkilatın alınmasından əvvəlki dövrün mənfəəti üzrə dividentlərin və ya müvafiq bölüşdürmələrin ödənilməsi zamanı. Qismən xaric etmə zamanı müvafiq yığılmış məzənnə fərqlərinin yalnız mütənasib hissəsi mənfəət və ya zərərə daxil edilir. İstər öz itkiləri səbəbindən, istərsə də pay sahibi olan təşkilatın tanıdığı qiymətdən düşmə zərərinə görə, xarici əməliyyatın balans dəyərinin silinməsi qismən ləğv edilmə hesab olunmur. Müvafiq olaraq, silinmə tarixində məzənnə fərqi üzrə təxirə salınmış mənfəət və ya zərərin heç bir hissəsi mənfəət və zərər kimi tanınmır.

71A. 2015-ci ilin yanvarında dərc edilmiş 35 №-li İSMUBS və “Birgə Razılaşmalar” adlı 37 №-li İSMUBS-a əsasən 3(b), 10, 13, 21, 22, 38, 47, 50, 51, 53, 55, 57 və 58-ci bəndlərə düzəliş edilmiş, eləcə də 57A və 57D bəndləri əlavə edilmişdir. Təşkilat 35 №-li İSMUBS-u və 37 №-li İSMUBS-u tətbiq edərkən həmin düzəlişləri də tətbiq etməlidir.

İSMUBS 9 “Birja əməliyyatları üzrə gəlirlər”

10(b) bəndinə düzəliş edilmiş və aşağıdakı mətndə 42B bəndi əlavə edilmişdir:

10. Bu Standart aşağıda göstərilən əməliyyat və hadisələr nəticəsində əldə edilən gəlirlərə tətbiq edilmir:

(a) İcarə müqavilələrindən (bax: İSMUBS 13 “İcarələr”);

(b) İştirak payı metodu ilə uçota alınmış investisiyalardan yaranan dividend və digər bölüşdürmələr (bax: İSMUBS 367 – Asılı təsərrüfatı cəmiyyətlərinə və birgə müəssisələrə investisiyalar)

...

42B. 2015-ci ilin yanvarında dərc edilmiş “Birgə razılaşmalar” adlı 37 №-li İSMUBS-a əsasən 10(b) bəndinə düzəliş edilmişdir. Təşkilat 37 №-li İSMUBS-u tətbiq edərkən həmin düzəlişi də tətbiq etməlidir.

İSMUBS 18 “Seqment Hesabatları”

27 və 32-ci bəndlərə düzəliş edilmiş, aşağıdakı mətndə 77A bəndi əlavə edilmişdir:

27. Aşağıdakı əlavə şərtlər adı çəkilən standartda bu mənalarda işlənir:

İştirak payı metodu ilə uçota alınan investisiyalar, yalnız həmin investisiyalardan gələn xalis mənfəət və ya zərər seqment gəlirinə daxil olduğu halda, seqment

~~aktivlərinə daxil edirlər. Birgə müəssisə sahibkarının “Birgə müəssisələrdə iştirak payları” adlı 8 №-li İSMUBS-a müvafiq olaraq proporsional konsolidasiya ilə uçota alınan birgə nəzarət edilən müəssisənin əməliyyat aktivlərindəki payı seqment aktivlərinə daxildir.~~

~~Birgə müəssisə sahibkarının 8 №-li İSMUBS-a müvafiq olaraq proporsional uçot ilə aparılan birgə nəzarət edilən müəssisə xərclərindəki payı seqment xərcinə daxildir.~~

~~Birgə müəssisə sahibkarının 8 №-li İSMUBS-a müvafiq olaraq proporsional konsolidasiya ilə uçota alınan birgə nəzarət edilən müəssisənin öhdəliklərindəki payı seqment öhdəliklərinə daxildir.~~

~~Birgə müəssisə sahibkarının 8 №-li İSMUBS-a müvafiq olaraq proporsional konsolidasiya ilə uçotu aparılan birgə nəzarət edilən müəssisə gəlirindəki payı seqment gəlirinə aid edilir.~~

32. Hökumətlər və ya onların təşkilatları malların və xidmətlərin çatdırılması məqsədilə özəl sektor təşkilatları ilə saziş bağlaya bilər. Bəzi qanunvericilik sistemlərində bu sazişlər birgə müəssisə və ya mühasibat uçotunun kapital metodu ilə uçota alınan asılı təsərrüfat cəmiyyəti investisiya formasını ala bilər. Bu baş verdiyi halda, seqment gəliri kapital seqment payını xalis artıq (kəsir) kimi uçota daxil edəcək, kapital uçotu artıq (kəsir) kimi müəssisənin gəlir mənbəyinə daxil ediləcək və bu birbaşa müəyyən əsaslarla seqmentə aid edilə və ya etibarlı şəkildə ayrıla bilər. ~~Əxşar hallarda, seqment gəliri və seqment xərci proporsional konsolidasiya üçün uçota alınan birgə nəzarət edilən müəssisənin seqment gəlir payı və xərcini əhatə edir.~~

77B. 2015-ci ilin yanvarında dərc edilmiş “Birgə razılaşmalar” adlı 37 №-li İSMUBS-a əsasən 27 və 32-ci bəndlərə düzəliş edilmişdir. Təşkilat 37 №-li İSMUBS-u tətbiq edərkən həmin düzəlişləri də tətbiq etməlidir.

İSMUBS 19 “Qiymətləndirilmiş öhdəliklər, Şerti öhdəliklər və Şerti aktivlər”

37-ci bəndə düzəliş edilmiş, aşağıdakı mətnə 111B bəndi əlavə edilmişdir.

37. Əgər təşkilat öhdəliyə görə birgə və ya fərdi qaydada məsuliyyət daşıyarsa, digər tərəflərdən ödənilməli olan öhdəliyin bir hissəsi şerti öhdəlik hesab ediləcək. Məsələn, birgə müəssisə razılaşmasının borcu olduğu halda, birgə müəssisə razılaşmasının digər iştirakçıları tərəfindən ödənilməli olan öhdəliyin bir hissəsi şerti öhdəlik hesab edilir. Təşkilat qiymətləndirilmiş öhdəlikləri öhdəliklərinin o hissəsi üzrə qəbul edir ki, son dərəcə nadir hal olan etibarlı qiymətləndirmənin mümkün olmadığı hal istisna olmaqla, özündə iqtisadi səmərələri və yaxud xidmət potensialını təcəssüm edən resursların xaric olması ehtimalı vardır.

111B. 2015-ci ilin yanvarında dərc edilmiş “Birgə razılaşmalar” adlı 37 №-li İSMUBS-a əsasən 37-ci bəndə düzəliş edilmişdir. Təşkilat 37 №-li İSMUBS-u tətbiq edərkən həmin düzəlişləri də tətbiq etməlidir.

İSMUBS 20 “Əlaqəli tərəflər haqqında məlumatların açıqlanması”

4 və 15-ci bəndlərə düzəliş edilmiş, aşağıdakı mətndə 42A bəndi əlavə edilmişdir.

4. Bu Standartda istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

...

Əlaqəli tərəf - bir tərəf (a) digər tərəfə nəzarət etmək potensialına malik olduqda və ya (b) maliyyə və əməliyyat qərarlarının qəbulu zamanı digər tərəfə əhəmiyyətli təsir göstərdikdə və ya əlaqəli tərəf olan təşkilat və digər təşkilat ümumi nəzarət altında olduqda bu tərəflər əlaqəli hesab edilir.

Əlaqəli tərəflərə aşağıdakılar daxildir:

- (a) Birbaşa və ya dolayı yolla bir və ya bir neçə vasitəçi ilə hesabat təqdim edən təşkilata nəzarət edən və ya onun nəzarəti altında olan təşkilatlar;
- (b) Asılı təsərrüfat cəmiyyətləri (bax: İSMUBS 367- "Asılı təsərrüfat cəmiyyətlərinə və birgə müəssisələrə investisiyalar")

...

Əhəmiyyətli təsir (hazırkı Standarta uyğun olaraq) – təşkilatın maliyyə və cari siyasətinə dair məsələlərə nəzarət etmək deyil, onlara dair qərarların verilməsində iştirak etmək deməkdir. Əhəmiyyətli təsir müxtəlif üsullarla həyata keçirilə bilər, adətən, direktorlar şurası və ya ekvivalent rəhbər orqanında nümayəndəlik vasitəsilə, həmçinin (a) siyasəti həyata keçirmə prosesində, (b) iqtisadi təşkilat daxilində təşkilatlar arasında əməliyyatlarda, (c) idarə heyətlərinin yerdəyişməsində və ya (d) texniki məlumat asılılığında iştirak etmək vasitəsilə. Əhəmiyyətli təsir iştirak payı, nizamnamə və ya müqavilə vasitəsilə əldə edilə bilər. İştirak payına gəlincə, əhəmiyyətli təsir İSMUBS 367- Standartına daxil olan anlayışa uyğun olaraq nəzərdən keçirilir.

15. Əlaqəli tərəf anlayışına hesabat verən təşkilatın əsas idarə heyəti üzvlərinin, onların yaxın ailə üzvləri və ya əsas səhmdarların (və ya təşkilat rəsmi kapital strukturuna malik olmadıqda müvafiq ekvivalent) sahib olduğu təşkilatlar daxildir. Əlaqəli tərəf anlayışı bir tərəfin digər tərəfə əhəmiyyətli təsir edə bildiyi halları nəzərdə tutur. Dövlət sektorunda şəxsə və ya təşkilata hesabat verən təşkilata nəzarət etmək məsuliyyəti verilə bilər və bu onlara hesabat verən təşkilatın maliyyə və cari siyasətinə nəzarət etmək yox, onlara əhəmiyyətli təsir göstərmək imkanı verir. Bu Standartın məqsədinə uyğun olaraq əhəmiyyətli təsir anlayışı birgə nəzarət altında olan təşkilatları birgə müəssisələri əhatə edir.

42A. 2015-ci ilin yanvarında dərc edilmiş "Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları" adlı 35 №-li İSMUBS-a və "Birgə razılaşmalar" adlı 37 №-li İSMUBS-a əsasən 4 və 15-ci bəndlərə düzəliş edilmişdir. Təşkilat 35 №-li İSMUBS-u və 37 №-li İSMUBS-u tətbiq edərkən həmin düzəlişləri də tətbiq etməlidir.

İSMUBS 21 "*Pul Vəsaitləri Yaratmayan Aktivlərin Qiymətdən Düşməsi*"

13-cü bəndə düzəliş edilmiş, aşağıdakı mətndə 82C bəndi əlavə edilmişdir.

12. Investisiyalar:

...

(b) "Asılı təsərrüfat cəmiyyətlərinə və birgə müəssisələrə investisiyalar" adlı 367 №-li

İSMUBS-da müəyyən edildiyi kimi asılı təsərrüfat cəmiyyətlərinə; və

- (c) “Birgə müəssisələrdə iştirak payları” adlı 8 №-li İSMUBS-da “Birgə razılaşmalar” adlı 37 №-li İSMUBS-da müəyyən edildiyi kimi, birgə razılaşmalara müəssisələrə.

...

- 82C. 2015-ci ilin yanvarında dərc edilmiş “Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları” adlı 35 №-li İSMUBS-a və “Birgə razılaşmalar” adlı 37 №-li İSMUBS-a əsasən 4 və 15-ci bəndlərə düzəliş edilmişdir. Təşkilat 35 №-li İSMUBS-u və 37 №-li İSMUBS-u tətbiq edərkən həmin düzəlişləri də tətbiq etməlidir.**

İSMUBS 26 “Pul vəsaitləri yaradan aktivlərin dəyərdən düşməsi”

12-ci bəndə düzəliş edilmiş, aşağıdakı mətnə 47A bəndi əlavə edilmişdir.

12. Investisiyalar:

...

- (b) “Asılı təsərrüfat cəmiyyətlərinə və birgə müəssisələrə investisiyalar” adlı 367 №-li İSMUBS-da müəyyən edildiyi kimi, asılı təsərrüfat cəmiyyətlərinə; və
- (c) “Birgə müəssisələrdə iştirak payları” adlı 8 №-li İSMUBS-da “Birgə razılaşmalar” adlı 37 №-li İSMUBS-da müəyyən edildiyi kimi, birgə razılaşmalara müəssisələrə.

- 47A. 2015-ci ilin yanvarında dərc edilmiş “Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları” adlı 35 №-li İSMUBS-a və “Birgə razılaşmalar” adlı 37 №-li İSMUBS-a əsasən 4 və 15-ci bəndlərə düzəliş edilmişdir. Təşkilat 35 №-li İSMUBS-u və 37 №-li İSMUBS-u tətbiq edərkən həmin düzəlişləri də tətbiq etməlidir.**

IPSAS 28 “Maliyyə Alətləri: Təqdimat”

3(a) bəndinə düzəliş edilmiş, aşağıdakı mətnə 60A bəndi əlavə edilmişdir:

3. **Aşağıdakılar istisna olmaqla, maliyyə hesabatlarını mühasibat uçotunun hesablaşma metodu əsasında hazırlayan və təqdim edən bütün təşkilatlar bu standartı maliyyə alətlərinin bütün növlərinə tətbiq etməlidir:**

- a) **Nəzarət edilən müəssisələrdə, asılı təsərrüfat cəmiyyətlərində və ya birgə müəssisələrdə İSMUBS 34 “Fərdi Maliyyə Hesabatları, İSMUBS 356 “Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) və fərdi maliyyə hesabatları” və ya İSMUBS 367 “Asılı təsərrüfat cəmiyyətlərinə və birgə müəssisələrə investisiyalar” və ya İSMUBS 8 “Birgə müəssisələrdə iştirak payları” standartlarına müvafiq olaraq uçota alınan iştirak payları. Lakin, bəzi hallarda, İSMUBS 34, İSMUBS 35 və ya İSMUBS 36 İSMUBS 6, İSMUBS 7 və ya İSMUBS 8 təşkilatların nəzarət edilən müəssisədə, asılı təsərrüfat cəmiyyətində və birgə müəssisədəki iştirak paylarını İSMUBS 29 standartına əsasən uçota almasını tələb edir və ya buna icazə verir. ...**

- 60A. 2015-ci ilin yanvarında dərc edilmiş “Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları” adlı 35 №-li İSMUBS-a və “Birgə razılaşmalar” adlı 37 №-li İSMUBS-a**

əsasən 3(a) bəndinə düzəliş edilmişdir. Təşkilat 35 №-li İSMUBS-u və 37 №-li İSMUBS-u tətbiq edərkən həmin düzəlişləri də tətbiq etməlidir.

İSMUBS 29 “Maliyyə alətləri: tanınma və qiymətləndirmə”

2(a) bəndinə düzəliş edilmiş, aşağıdakı mətndə 125B bəndi əlavə edilmişdir.

2. Bu Standart aşağıdakılar istisna olmaqla, bütün təşkilatlar tərəfindən bütün növ maliyyə alətlərinə tətbiq edilməlidir:

- a) Nəzarət edilən müəssisələrdə, asılı təsərrüfat cəmiyyətlərində və ya birgə müəssisələrdə olan və İSMUBS 34 “Fərdi Maliyyə Hesabatları”, İSMUBS 356 “Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) və fərdi maliyyə hesabatları” və ya İSMUBS 367 “Asılı təsərrüfat cəmiyyətlərinə və birgə müəssisələrə investisiyalar” və ya İSMUBS 8 “Birgə müəssisələrdə iştirak payları” standartlarına əsasən müvafiq olaraq uçota alınan iştirak payları. Lakin, bəzi hallarda, İSMUBS 34, İSMUBS 35 və ya İSMUBS 36 təşkilatın nəzarət edilən müəssisələrdə, asılı təsərrüfat cəmiyyətlərində və ya birgə müəssisələrdəki iştirak paylarının uçotunu bu standartın bəzi və ya bütün tələblərini tətbiq etməklə aparmasını tələb edir və ya buna icazə verir. Lakin, təşkilat törəmə və asılı təşkilatlardakı və birgə fəaliyyətlərdəki iştirak paylarının uçotunu 6, 7 və ya 8 №-li İctimai Sektor üçün Beynəlxalq Mühəsibat Uçotu Standartları tələb etdikdə bu standartta əsasən aparmalıdır.

...

125B. 2015-ci ilin yanvarında dərc edilmiş “Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları” adlı 35 №-li İSMUBS-a və “Birgə razılaşmalar” adlı 37 №-li İSMUBS-a əsasən 2(a), 17, 89, TT2, TT14, TT51-53 və C2 bəndlərinə düzəliş edilmişdir. Təşkilat 35 №-li İSMUBS-u və 37 №-li İSMUBS-u tətbiq edərkən həmin düzəlişləri də tətbiq etməlidir.

Əlavə A-da TT 2 və TT14 bəndlərinə aşağıdakı düzəlişlər edilmişdir:

TT2. Bəzən müəssisə, investisiya qoyulan müəssisə ilə uzun müddətli əməliyyat əlaqələri qurmaq və ya saxlamaq niyyəti ilə başqa bir müəssisə tərəfindən buraxılan kapital alətlərində “strateji investisiya” kimi nələri nəzərdən keçirməsini müəyyən edir. İnvestor və ya birgə müəssisə iştirakçısı olan təşkilat belə bir investisiya üçün uçotun iştirak payı metodunun müvafiq olub-olmadığını müəyyənləşdirmək üçün 367 №-li İSMUBS-dan istifadə edir. Eynilə, investor müəssisəsi proporsional konsolidasiyanın və ya iştirak payı metodunun belə bir investisiyaya müvafiq olub-olmadığını müəyyənləşdirmək üçün 8 №-li İSMUBS-dan istifadə edir. Əgər nə iştirak payı metodu, nə də proporsional konsolidasiya müvafiq deyildirsə, müəssisə bu Standartı həmin strateji investisiyaya tətbiq edir.

AG14. Aşağıdakı nümunələr bu şərtin nə zaman ödəmə biləcəyini göstərir. Bütün hallarda, əgər 10(b)(ii)-ci bəndin prinsipinə uyğun gəlicə, müəssisə bu şərti maliyyə aktivləri və ya öhdəliklərini mənfəət və ya zərə vasitəsilə ədalətli dəyərdə tanımaq üçün istifadə edə bilər.

- (a) Təşkilat, riskli kapital təşkilatı, qarşılıqlı fond, vəkalət pay fondu və ya analoji təşkilat olduğuna görə kommersiya fəaliyyəti maliyyə aktivlərinin faiz, dividend və ya oxşar bölüşdürmə və ədalətli dəyərdə dəyişikliklər formasında ümumi gəlir əldə etmək məqsədilə investisiya edilməsindən ibarətdir. İSMUBS 367 və İSMUBS 8 imkan verir ki, belə investisiyalar, bu Standarta uyğun olaraq, mənfəət və ya zərə

vasitəsilə ədalətli dəyerdə qiymətləndirilməsi şərtiylə öz təmin olunan tətbiq sahəsindən çıxarılısın.

Əlavə C-də C2 maddəsinə aşağıdakı düzəlişlər edilmişdir:

- C2. Xarici əməliyyat üzrə xalis investisiyadan törəyən xarici valyuta riskinin hedcinq uçotu yalnız həmin xarici əməliyyatların xalis aktivləri maliyyə hesabatlarına daxil edildiyi zaman tətbiq olunacaqdır. Bu tələb konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatları, asılı təsərrüfat cəmiyyətləri və ya birgə müəssisələr kimi investisiyaların iştirak payı metodundan istifadə etməklə uçota alındığı maliyyə hesabatları, eləcə də birgə müəssisə iştirakçılarının paylarının proporsional şəkildə konsolidasiya olunduğu maliyyə hesabatları və 37 №-li İSMUBS-da müəyyən edildiyi kimi özündə filial və ya birgə əməliyyatı ehtiva edən maliyyə hesabatları üçün tətbiq olunur. Xarici əməliyyata investisiyadan törəyən xarici valyuta riski ilə bağlı hedcinq olunan maddə xarici əməliyyatın xalis aktivlərinin balans dəyərində bərabər və ya balans dəyərindən az olan xalis aktivlərin məbləği ola bilər.

İSMUBS 30 “Maliyyə alətləri: məlumatların açıqlanması”

3(a) bəndinə düzəliş edilmiş, aşağıdakı mətnə 52A bəndi əlavə edilmişdir.

3. Bu Standart, aşağıdakılar istisna olmaqla, bütün təşkilatlar tərəfindən maliyyə alətlərinin bütün növlərinə tətbiq olunmalıdır:

- a) Nəzarət edilən müəssisələrdə, asılı təsərrüfat cəmiyyətlərində və ya birgə müəssisələrdə olmaqla İSMUBS 34 “Fərdi Maliyyə Hesabatları”, İSMUBS 356 “Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) və fərdi maliyyə hesabatları” və ya İSMUBS 367-“Asılı təsərrüfat cəmiyyətlərinə və birgə müəssisələrə investisiyalar” və ya İSMUBS 8 “Birgə müəssisələrdə iştirak payları” standartlarına müvafiq olaraq uçota alınan iştirak payları. Lakin, bəzi hallarda, İSMUBS 34, İSMUBS 35 və ya İSMUBS 36 təşkilatın nəzarət edilən müəssisələrdə, asılı təsərrüfat cəmiyyətlərində və ya birgə müəssisələrdəki iştirak paylarının uçotunu bu standartın bəzi və ya bütün tələblərini tətbiq etməklə aparmasını tələb edir və ya buna icazə verir. Lakin, bəzi hallarda İSMUBS 34, İSMUBS 35 və ya İSMUBS 37 təşkilatın nəzarət edilən müəssisələrdə, asılı təsərrüfat cəmiyyətlərində və ya birgə müəssisələrdə iştirak paylarının uçotunu 29 №-li İSMUBS-dan istifadə etməklə aparmasını tələb edir və ya buna icazə verir, İSMUBS 6, İSMUBS 7 və ya İSMUBS 8 isə buna icazə verir; belə hallarda.....

- 52A. 2015-ci ilin yanvarında dərc edilmiş “Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları” adlı 35 №-li İSMUBS-a və “Birgə razılaşmalar” adlı 37 №-li İSMUBS-a əsasən 3(a) bəndinə düzəliş edilmişdir. Təşkilat 35 №-li İSMUBS-u və 37 №-li İSMUBS-u tətbiq edərkən həmin düzəlişləri də tətbiq etməlidir.

İSMUBS 31 “Qeyri-maddi aktivlər”

6(d) bəndinə düzəliş edilmiş, aşağıdakı mətnə 132A bəndi əlavə edilmişdir.

6. Əgər qeyri-maddi aktivlərin xüsusi növü üzrə uçot qaydaları digər standartda müəyyən olunursa, bu halda təşkilat hazırkı Standartın əvəzinə həmin standartı istifadə etməlidir.

Məsələn, hazırkı Standart aşağıdakılara tətbiq edilmir:

(a) ...

(c) 28 №-li İSMUBS-da müəyyən edilmiş maliyyə aktivləri. Bəzi maliyyə aktivlərinin tanınması və qiymətləndirilməsi İSMUBS 34 “Fərdi Maliyyə Hesabatları”, İSMUBS 356– “Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) və fərdi maliyyə hesabatları” və İSMUBS 367 “Asılı təsərrüfat cəmiyyətlərinə və birgə müəssisələrə investisiyalar” və İSMUBS 8 “Birgə müəssisələrdə iştirak payları” ilə əhatə olunur; və....

132A. 2015-ci ilin yanvarında dərc edilmiş “Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları” adlı 35 №-li İSMUBS-a və “Birgə razılaşmalar” adlı 37 №-li İSMUBS-a əsasən 3(a) bəndinə düzəliş edilmişdir. Təşkilat 35 №-li İSMUBS-u və 37 №-li İSMUBS-u tətbiq edərkən həmin düzəlişləri də tətbiq etməlidir.

Nəticələrin əsası

Nəticələrin əsası 37 №-li İSMUBS-u müşaiyət edir, lakin onun tərkib hissəsi deyil.

Məqsəd

NƏ1. Nəticələrin əsası adlı hazırki hissə 37 №-li İSMUBS-la bağlı nəticələrin çıxarılmasında İSMUBSS-nin yürütdüyü mülahizələrin xülasəsini verir. Bu standart Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartları Şurası (BMUSS) tərəfindən dərc olunan MUBS 11 "Birgə razılaşmalar" (2011-ci ildə düzəliş olunmuşdur və 31 dekabr 2014-cü ilə qədər edilmiş düzəlişlər daxil olmaqla) standartına əsaslandığından nəticələrin əsası yalnız 37 №-li İSMUBS-un MUBS 11-nin (2007-ci ildə düzəliş olunmuş) əsas tələblərindən kənarlaşdığı hissələrini təsvir edir.

Ümumi icmal

NƏ2. 2012-ci ildə İctimai Sektor üçün Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartları Şurası (İSMUBSS) nəzarət edilən təşkilatlarda, asılı təsərrüfat cəmiyyətlərində və birgə müəssisələrdə iştirak paylarının uçotu ilə bağlı İSMUBS-ların yenilənməsi üçün layihəyə start verdi. 2013-cü ilin oktyabr ayında İSMUBSS birlikdə "Digər müəssisələrdə iştirak payları" adlanan standartın 48-52 İkin Layihəsini (İL) dərc etdi. İL 51 *Birgə razılaşmalar* "Birgə müəssisələrdə iştirak payları" adlı 8 №-li İSMUBS-da dövlət sektoru ilə bağlı müvafiq dəyişiklikləri nəzərə almaqla MUBS 11 "Birgə razılaşmalar" əsasında hazırlanmışdır. 2015-ci ilin yanvar ayında İSMUBSS 37 №-li İSMUBS daxil olmaqla, 5 yeni İSMUBS dərc etdi. Bu yeni İSMUBS-lar "Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) və fərdi maliyyə hesabatları" adlı 6 №-li İSMUBS-u, "Asılı təsərrüfat cəmiyyətlərinə investisiyalar" adlı 7 №-li İSMUBS-u və "Birgə müəssisələrdə iştirak payları üzrə" 8 №-li İSMUBS-u üstələyir.

Birgə razılaşmaların təsnifatı

NƏ3. 37 №-li İSMUBS birgə razılaşmaları təşkilatın (i) öhdəliklər üzrə aktiv və ya öhdəliklərə dair hüquqlara malik olması və ya (ii) təşkilatın xalis aktivlərə dair hüquqlara malik olması əsasında birgə müəssisə və ya birgə əməliyyatlar kimi təsnif edir. Bu təsnifat razılaşmaların üç növünə – birgə nəzarət olunan müəssisələr, birgə nəzarət olunan əməliyyatlar və birgə nəzarət olunan aktivlərə istinad edən 8 №-li İSMUBS-dakı təsnifatdan fərqlənir. İSMUBSS 37 №-li İSMUBS-da birgə razılaşmalara dair verilən təsnifatın 11 №-li MHBS-lə uyğun olmasına razılaşmışdır.

Uçotu seçiminin aradan qaldırılması

NƏ4. 37 №-li İSMUBS birgə sahibkarın birgə müəssisələrdəki payları üçün iştirak payı metodunu tətbiq edilməsini tələb edir. Övvəllər 8 №-li İSMUBS birgə nəzarət olunan müəssisələrin uçotu üçün ya iştirak payı metodunun, ya da proporsional konsolidasiya metodunun istifadəsinə icazə verirdi. İSMUBSS qəbul etmişdir ki, Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartları Şurasının birgə müəssisələrdə payların uçotu üçün proporsional konsolidasiya metodunu çıxarması məntiqə uyğundur və 37 №-li İSMUBS-da icazə verilən mühasibat uçotu üsullarının 11 №-li MHBS-lə uyğun olması ilə razılaşmışdır.

NƏ5. MUBSS-nin birgə müəssisələrdə payların uçotu üçün proporsional konsolidasiya metodunu istifadədən çıxarmasının səbəbləri aşağıdakılardır:

BİRGƏ RAZILAŞMALAR

- a) Birgə müəssisələrin uçotu üçün iştirak payı metodu ən məqbul metoddur, çünki bu metod investisiya obyektin xalis aktivlərində təşkilatın payını uçota alır.
- b) 11 №-li MHBS-dəki yanaşma MUBSSŞ-nin təşkilatın birgə müəssisədəki payının iqtisadi məzmununun tərkib hissələrinə dair baxışları ilə uyğundur.
- c) 11 №-li MHBS oxşar hüquqlar ehtiva edən razılaşmalar üçün uyğun uçot tələb edir.
- d) MUBSSŞ proporsional konsolidasiya metodunun aradan qaldırılmasının maliyyə hesabatlarının istifadəçiləri üçün informasiya itkisinə səbəb olacağını hesab etmir ("Digər müəssisələrdə iştirak payları ilə bağlı məlumatların açıqlanması" adlı 12 №-li MHBS-i nəzərə alaraq)

NƏ6. İSMUBSSŞ belə bir baxışı rəhbər tutmuşdur ki, dövlət sektorunda MUBSSŞ-nin izlədiyi yanaşmadan fərqli olan yanaşmanı zəruri edən fərqlər olmamışdır.

Birgə əməliyyatda payın alınması

NƏ7. 37 №-li İSMUBS hazırlandığı vaxt, MUBSSŞ kommersiya fəaliyyəti ("Müəssisələrin birləşməsi" adlı 3 №-li MHBS-in müəyyən etdiyi kimi) təşkil edən birgə əməliyyatda payın alınmasının hansı qaydada uçota alınmasına dair yeni tövsiyələr əlavə etmək məqsədilə 11 №-li MHBS-ə düzəlişlər edilməsi üçün rəy və təkliflər verilməsinə dəvət etdi. MUBSSŞ 2014-cü ilin may ayında "Birgə əməliyyatlarda payın alınmasının uçotu" (11 sayılı MHBS-ə düzəlişlər) adlı vəsait dərc etdi. İSMUBSSŞ belə tövsiyələrin ictimai sektor təşkilatları üçün standart səviyyəli tələblərin tərtib edilməsi kontekstində nəzərdən keçirməyin daha məqsədəuyğun olacağına əsaslanaraq, bu tövsiyələrin 37 №-li İSMUBS-a daxil edilməməsinə razılaşmışdır.

Əyani nümunələr

Mündəricat

Tikinti xidmətləri	ƏN2–ƏN8
Birgə işlədilən xidmət mərkəzi.....	ƏN9–ƏN13
Yardım xarakterli yaşayış xidmətlərinin birgə göstərilməsi.....	ƏN14–ƏN20
Birgə istehsal və məhsulun paylanması	ƏN21–ƏN35
Birgə işlədilən bank.....	ƏN36–ƏN40
Neft və qaz kəşfiyyatı və hasilatı fəaliyyətləri.....	ƏN41–ƏN50
Mayeləşdirilmiş təbii qaz müəssisəsi.....	ƏN51–ƏN59

Əyani nümunələr

Bu nümunələr 37 №-li İSMUBS-u müşayiət edir, lakin onun tərkib hissəsi deyil.

ƏN1. Bu əlavədəki misallar fərziyyələrə əsaslanan vəziyyətləri təsvir edir. Nümunələrin bəzi hissələrinin real misallarla təqdim edilə bilməsinə baxmayaraq, xüsusi misallarda göstərilən bütün müvafiq faktlar və vəziyyətlərin 37 №-İSMUBS-u tətbiq edən zaman qiymətləndirilməsinə ehtiyac duyulur.

Misal 1 – Tikinti Xidmətləri

ƏN2. A və B (tərəflər) bir neçə ictimai və özəl tikinti xidmətlərini özündə ehtiva edən fəaliyyətləri olan iki müəssisədir. A müəssisəsi özəl təşkilatdır. B isə dövlət təşkilatıdır. İki şəhər arasındakı yolun tərtibi və tikintisi üzrə dövlətlə müqaviləni icra etmək məqsədilə onlar birlikdə işləmək üçün müqavilə razılaşması imzaladılar. Müqavilə razılaşması A və B-nin iştirak paylarını müəyyən edir və fəaliyyət üzrə birgə nəzarəti təsbit edir ki, bunun da predmeti yol tikintisidir. Birgə razılaşma yol tamamlandıqdan sonra əlavə hər hansı bir işə aid edilməyəcək. Yol həmin nöqtədə dövlətə təhvil veriləcək.

ƏN3. Tərəflər razılaşmanı yerinə yetirmək üçün ayrıca bir müəssisə (Z müəssisəsi) təsis ediblər. A və B-nin adından Z müəssisəsi dövlət təşkilatı ilə müqaviləyə daxil olur. Bundan əlavə, razılaşmaya dair aktiv və öhdəliklər Z müəssisəsində saxlanılır. Z müəssisəsinin hüquqi formasının başlıca xüsusiyyəti odur ki, Z müəssisəsinin deyil, tərəflərin müəssisənin aktivləri və öhdəliklərinə hüquqları var.

ƏN4. A və B arasındakı icbari razılaşma əlavə olaraq aşağıdakıları təsbit edir:

- a) Razılaşmanın fəaliyyətlərinin icrası üçün lazım olan bütün aktivlərə dair hüquqlar tərəflər arasında onların bu razılaşmadakı iştirak payları əsasında bölünüb.
- b) Tərəflər bu razılaşmadakı iştirak payları əsasında razılaşmanın fəaliyyətləri ilə əlaqədar bütün əməliyyat və maliyyə öhdəlikləri üzrə bir neçə və birgə öhdəlikləri var.
- c) Razılaşmanın fəaliyyətlərinin nəticəsi olan mənfəət və ya zərər tərəflər arasında onların bu razılaşmadakı iştirak payları əsasında bölünür.

ƏN5. Fəaliyyətlərin koordinasiyası və nəzarəti məqsədilə, A və B tərəflərdən birinin işçisi olacaq bir layihə meneceri təyin edilir. Müəyyən edilmiş bir müddətdən sonra, layihə menecerinin vəzifəsi digər tərəfin işçisinə ötürüləcək. A və B razılaşır ki, fəaliyyətlər işçilər tərəfindən "heç bir mənfəət və ya zərər" əsasında icra ediləcək.

ƏN6. Dövlət təşkilatı ilə imzalanan müqavilənin şərtlərinə görə, Z müəssisəsi dövlətə tikinti xidmətləri üzrə tərəflər adından hesab-faktura təqdim edir.

Təhlil

ƏN7. Birgə razılaşma ayrıca bir müəssisə vasitəsilə həyata keçirilir ki, onun hüquqi forması tərəflər və həmin fərdi müəssisə arasında bölgü müəyyən etmir (yəni, Z müəssisəsinin aktiv və öhdəlikləri tərəflərin aktiv və öhdəlikləridir). Həmçinin, tərəflər arasında

imzalanmış müqavilənin şərtlərində də bu vurğulanır. Burada A və B-nin Z müəssisə vasitəsilə icra edilən razılaşma ilə əlaqəli aktivlər üzrə hüququ, öhdəlikləri üzrə məsuliyyəti müəyyən edilir. Birgə razılaşma birgə əməliyyatdır. Bu bir konsessiya xidməti razılaşması deyil.

- ƏN8. A və B, razılaşdırılmış iştirak paylarına əsasən, aktivlər üzrə paylarını (məsələn, əmlak, sahə, avadanlıq, kreditör borclar) və razılaşmadan qaynaqlanan öhdəliklərini (məsələn, üçüncü tərəflərə ödənişlər) öz maliyyə hesabatlarında tanıyırlar. Hər biri Z müəssisəsi vasitəsilə dövlət təşkilatına təmin etdikləri tikinti xidmətlərindən yaranan gəlir və xərclərdə öz paylarını da tanıyırlar.

Misal 2 – Birgə işlədilən xidmət mərkəzi

- ƏN9. Birgə işlədilən xidmət mərkəzi qurmaq məqsədilə iki müəssisə (tərəflər) ayrıca bir qurum (X müəssisəsi) təsis edir. Tərəflər arasındakı icbari razılaşma X müəssisəsində həyata keçirilən fəaliyyətlərə birgə nəzarəti təmin edir. X müəssisəsinin hüquqi formasının ən əsas xüsusiyyəti budur ki, tərəflərin yox, müəssisənin bu razılaşma ilə bağlı aktivlərə və öhdəliklərə hüquqları var. Belə fəaliyyətlərə xidmətlər üçün ofis yerinin yerləşməsi, avtomobil dayanacağına idarə olunması, mərkəzin və onun lift kimi avadanlıqlarının texniki xidməti, mərkəzin nüfuzunun formalaşdırılması və mərkəz üçün müştəri bazasının idarə edilməsinin təşkili daxildir.

- ƏN10. İcbari razılaşmanın şərtləri elədir ki:

- a) X müəssisəsi xidmət mərkəzinin sahibidir. İcbari razılaşma tərəflərin bu xidmət mərkəzində hüququ olmasını göstərmir.
- b) Tərəflər X müəssisəsinin borc və öhdəliklərinə görə məsuliyyət daşıyır. Əgər X müəssisəsi özünün borc və öhdəliklərini, eləcə də üçüncü tərəflərə olan öhdəliklərini ödəyə bilmirsə, hər bir tərəfin üçüncü tərəf qarşısındakı öhdəliyi səhm kapitalı paylarında həmin tərəfin ödənilməmiş məbləğinə qədər məhdudlaşacaq.
- c) tərəflərin X müəssisəsindəki paylarını satmaq və ya dəyişmək hüququ var.
- d) hər bir tərəf X müəssisəsindəki payına uyğun olaraq xidmətlərin göstərilməsi üçün xərclərin öz hissəsinə düşən payını ödəyir.

Təhlil

- ƏN11. Birgə razılaşma ayrıca bir müəssisə vasitəsilə icra edilir – həmin ayrıca müəssisənin hüquqi forması isə ayrıca müəssisənin öz hüququ çərçivəsində nəzərə alınmasını şərtləndirir (yəni, ayrıca müəssisədəki aktiv və öhdəliklər, tərəflərin deyil, həmin müəssisənin aktiv və öhdəlikləridir). Bundan əlavə, icbari razılaşmanın şərtləri tərəflərin bu razılaşma üzrə öhdəliklərə dair aktiv və öhdəliklərə hüququ olmasını göstərmir. Əvəzində icbari razılaşmanın şərtləri tərəflərin X müəssisəsinin xalis aktivlərində hüququnun olmasını bildirir.
- ƏN12. Yuxarıdakı verilən məlumatlar əsasında, tərəflərin bu razılaşma ilə bağlı aktivlərdəki iqtisadi faydaları və bütün xidmət potensialı üzrə əhəmiyyətli hüquqlarının olmasını vurğulayan və tərəflərin bu razılaşma ilə bağlı öhdəliklərə görə məsuliyyət daşmasını göstərən hər hansı fakt və şərtlər mövcud deyil. Sözügedən birgə razılaşma birgə

müəssisədir.

ƏN13. Tərəflər onların X müəssisəsinin xalis aktivlərindəki hüquqlarını investisiya kimi tanıyırlar və iştirak metodundan istifadə etməklə onları uçota alırlar.

Misal 3 – Yardım xarakterli yaşayış xidmətlərinin birgə göstərilməsi

ƏN14. Dövlət sektoruna aid səhiyyə xidmətləri göstərən bir qurum (X müəssisəsi) və iri bir inşaat şirkəti (Y müəssisəsi) razılaşmaya daxil olaraq qoca və ahıl insanlara yardım xarakterli xidmətlərin (qocalar evi) göstərilməsi üçün birgə işləməyə qərar verir. X və Y qurumları ayrıca bir müəssisə (Z müəssisəsi) təsis edir. Bu müəssisənin hüquqi forması öhdəliklər üzrə aktivlərə və öhdəliklərə dair hüquqları müəssisənin özünə həvalə edir. X və Y müəssisələri arasında icbari razılaşma bütün qərarlarının birgə verilməsini tələb edir. Razılaşma, həmçinin aşağıdakıları təsdiq edir.

- (a) X müəssisəsi yardım xarakterli yaşayış xidmətlərini təmin edəcəkdir. Y müəssisəsi lazım olan binanı tikəcəkdir.
- (b) Razılaşmanın aktivləri Z müəssisəsinə məxsusdur. Tərəflərdən heç biri Z müəssisənin aktivlərini sata, girov qoya və ya başqa şəkildə ipoteka yüklü edə bilməz.
- (c) Tərəflərin öhdəlikləri Z müəssisənin istənilən ödənilməmiş kapitalı ilə məhdudlaşır.
- (d) Tərəflərdən hər biri Z müəssisəsindəki payına uyğun şəkildə xidmətin fəaliyyəti üçün xərclərin özünə aid hissəsini ödəyir.
- (e) Z müəssisənin gəlirləri X və Y müəssisələrinə 40:60 nisbətində (tərəflərin razılaşmadakı paylarına uyğun) bölüşdürülməcəkdir.

Təhlil

ƏN15. Birgə razılaşma ayrıca bir müəssisə vasitəsilə icra edilir – həmin ayrıca müəssisənin hüquqi forması isə ayrıca müəssisənin öz hüququ çərçivəsində nəzərə alınmasını şərtləndirir (yəni, ayrıca müəssisədəki aktiv və öhdəliklər, tərəflərin deyil, həmin müəssisənin aktiv və öhdəlikləridir). Bundan əlavə, icbari razılaşmanın şərtləri tərəflərin bu razılaşma üzrə öhdəliklərə dair aktiv və öhdəliklərə hüququ olmasını göstərmir. Əvəzində icbari razılaşmanın şərtləri tərəflərin Z müəssisəsinin xalis aktivlərində hüququnun olmasını bildirir.

ƏN16. Yuxarıdakı verilən məlumatlar əsasında, tərəflərin bu razılaşma ilə bağlı aktivlərdəki iqtisadi faydaları və bütün xidmət potensialı üzrə əhəmiyyətli hüquqlarının olmasını vurğulayan və tərəflərin bu razılaşma ilə bağlı öhdəliklərə görə məsuliyyət daşmasını göstərən hər hansı fakt və şərtlər mövcud deyil. Sözügedən birgə razılaşma birgə müəssisədir.

ƏN17. Tərəflər onların Z müəssisəsinin xalis aktivlərindəki hüquqlarını investisiya kimi tanıyırlar və onları iştirak metodundan istifadə etməklə uçota alırlar.

Kənarlaşma

- ƏN18. Dövlət sektoruna aid səhiyyə xidmətləri göstərən bir qurum (X müəssisəsi) və iri bir inşaat şirkəti (Y müəssisəsi) razılaşmaya daxil olaraq qoca və ahıl insanlara yardım xarakterli xidmətlərin (qocalar evi) göstərilməsi üçün birgə işləməyə qərar verir. X və Y müəssisələri arasında razılaşma bütün qərarlarının birgə verilməsini tələb edir. Razılaşma, həmçinin aşağıdakıları təsdiq edir.
- (a) X müəssisəsi yardım xarakterli yaşayış xidmətlərini göstərən bina üçün ofis avadanlığı, nəqliyyat vasitələri, mebel və qarniturlar daxil olmaqla əməliyyat aktivləri təmin edəcəkdir.
 - (b) Y müəssisəsi binaları tikəcək və binalara sahibliyi davam etdirəcəkdir. Y müəssisəsi binalara cari texniki qulluq və saxlanma işlərinə məsul olacaqdır. Y müəssisəsi binaları almaq hüququnu ilk olaraq X müəssisəsinə təklif etmədən sata bilməz. Y müəssisəsi binaların mümkün satışı üzrə istənilən qazancın 100%-ni götürmək hüququna malikdir.
 - (c) Xidmətlər yeni bir müəssisə vasitəsilə təmin ediləcəkdir və bu məqsədlə Z müəssisəsi təsis olunur.
 - (d) Tərəflərin hər biri xidmətlərin təmin edilməsi üçün xərclərin 50% ödəyəcəkdir.
 - (e) Yardım xarakterli xidmətlərin göstərilməsinə görə əldə edilən istənilən gəlir X və Y müəssisələri arasında bərabər bölünəcəkdir.
 - (f) X müəssisəsi heyətin idarə olunmasına və fərdi şikayət ərizələrindən yaranan öhdəliklərə, sağlamlıq və təhlükəsizlik məsələlərinə cavabdeh olacaqdır.
 - (g) Y müəssisəsi binalardakı istənilən qüsurları aradan qaldırmaq və təmir etmək, yaxud da sağlamlıq və təhlükəsizlik normalarına əməl etmək məqsədilə binalara istənilən dəyişikliklər edilməsi üçün hər hansı öhdəliklərə cavabdeh olacaqdır.

Kənarlaşmanın təhlili

- ƏN19. Xidmətlərin ayrıca müəssisə vasitəsilə çatdırılmasına baxmayaraq, X və Y müəssisələri bu xidmətləri təmin etmək üçün istifadə olunan aktivlərə sahiblik etməyə davam edir. Birgə razılaşma birgə əməliyyatdır.
- ƏN20. X və Y müəssisələri hər biri öz maliyyə hesabatlarında sahib olduqları aktivləri və öhdəlikləri tanıyır. Onlar, həmçinin Z müəssisəsi vasitəsilə göstərilən xidmətlərdən yaranan gəlir və xərclərdəki paylarını tanıyır.

Misal 4 – Məhsulun birgə istehsalı və paylanması

- ƏN21. A və B təşkilatları məhsulun (P məhsulu) istehsalı və müxtəlif bazarlarda paylaşdırılmasının aparılması şərtlərini razılaşdırdıqları strateji və əməliyyat sazişi (çərçivə sazişi) təsis etmişlər.
- ƏN22. Tərəflər istehsal və paylaşdırma fəaliyyətlərinin aşağıda təsvir olunan birgə

razılaşmaların təsis olunması yolu ilə aparılmasını razılaşdırmıřlar:

- (a) İstehsal fəaliyyəti: tərəflər istehsal fəaliyyətini birgə razılaşma (istehsal razılaşması) vasitəsilə həyata keçirməyi razılaşdırmıřlar. İstehsal razılaşması hüquqi forması ayrıca nəzərdən keçirilməsinə səbəb olan (yeni, M t řkilatında saxlanılan aktivlər və passivlər tərəflərin aktivləri və passivləri deyil, M t řkilatının aktivləri və passivl ridir) fərdi nəzarət edilən müəssisədə (M t řkilatı) strukturlaşdırılmışdır.  r r v  saziřin  uyğun olaraq, tərəflər M t řkilatında sahibkarlıq paylarına uyğun surətdə istehsal razılaşması tərəfindən istehsal olunan P məhsulunun bütün istehsalını almaq öhdəliyi g t rm řler. Tərəflər sonradan P məhsulunu iki tərəfin  z  tərəfindən birgə nəzarət edilən və müstəsna olaraq P məhsulunun ařağıda təsvir edilən qaydada paylaşdırılması  r n təsis olunmuř digər razılaşmaya satırlar. N   r r v  saziři, n  də A və B arasında istehsal fəaliyyəti üzrə icbari razılaşma tərəflərin aktivlər üzrə hüquqlara və istehsal fəaliyyəti ilə bağıli passivlər üzrə öhdəliklərə malik olduėunu göstərmir.
- (b) Paylaşdırma fəaliyyəti: tərəflər paylaşdırma fəaliyyətini birgə razılaşma (paylaşdırma razılaşması) vasitəsilə həyata keçirməyi razılaşdırmıřlar. Tərəflər paylaşdırma razılaşmasını hüquqi forması ayrıca nəzərdən keçirilməsinə səbəb olan (yeni, D t řkilatında saxlanılan aktivlər və passivlər tərəflərin aktivləri və passivləri deyil, D t řkilatının aktivləri və passivl ridir) fərdi nəzarət edilən müəssisədə (D t řkilatı) strukturlaşdırmıřlar.  r r v  saziřin  uyğun olaraq, paylaşdırma razılaşması onun məhsulu satdıėı müxtəlif bazarların ehtiyaclarına uyğun surətdə tərəflərdən P məhsulu üzrə tələblərini müəyyən edir. N   r r v  saziři, n  də A və B arasında paylaşdırma fəaliyyəti üzrə icbari razılaşma tərəflərin aktivlər üzrə hüquqlara v  paylaşdırma fəaliyyəti ilə bağıli passivlər üzrə öhdəliklərə malik olduėunu göstərmir.

 N23. Bundan əlavə,  r r v  saziři ařağıdakıları müəyyən edir:

- (a) İstehsal razılaşması paylaşdırma razılaşmasının P məhsulu üzrə tərəflərin üzərinə qoyduėu tələblərə cavab vermək  r n P məhsulunu istehsal edəcək;
- (b) P məhsulunun istehsal razılaşması tərəfindən tərəflərə satıřı ilə bağıli kommersiya ř rtl ri. İstehsal razılaşması P məhsulunu tərəflərə bař vermiř bütün istehsal xərclərini əhatə edən A və B arasında razılaşdırılmış qiymətə satacaq. Sonradan, tərəflər məhsulu A və B arasında razılaşdırılmış qiymət əsasında paylaşdırma razılaşmasına satırlar.
- (c) İstehsal razılaşmasının məruz qala biləcəyi pul vəsaitlərinin hər hansı  atıřmazlıėını M t řkilatındaki sahibkarlıq iřtirak paylarına uyğun olaraq tərəflər maliyy l řdir c kl r.

Təhlil

 N24.  r r v  saziři A və B tərəflərinin P məhsulunun istehsalı və paylaşdırılmasını

apardıqları şərtləri müəyyən edir. Bu fəaliyyətlər məqsədi ya P məhsulunun istehsalı, yaxud da paylaşdırılması olan birgə razılaşmalar vasitəsilə həyata keçirilir.

IE25. Tərəflər istehsal razılaşmasını hüquqi forması tərəflər və təşkilat arasında ayrılma müəyyən edən M təşkilatı vasitəsilə həyata keçirirlər. Bundan əlavə, nə çərçivə sazişi, nə də istehsal fəaliyyəti üzrə icbari razılaşma tərəflərin aktivlər üzrə hüquqlara və istehsal fəaliyyəti ilə bağlı passivlər üzrə öhdəliklərə malik olduğunu göstərmir. Bununla belə, aşağıdakı faktları və vəziyyətləri nəzərdən keçirərkən, tərəflər istehsal razılaşmasının birgə əməliyyat olması barədə qənaətə gəlmişlər:

(a) Tərəflər istehsal razılaşması tərəfindən istehsal olunan P məhsulunun bütün istehsalını almaq öhdəliyi götürmüşlər. Nəticədə, A və B əhəmiyyətli surətdə istehsal razılaşmasının aktivlərinin bütün xidmət potensialı və ya iqtisadi faydaları üzrə hüquqlara malikdir.

(b) İstehsal razılaşması P məhsulunu paylaşdırma razılaşmasının P məhsulu üzrə tələbini yerinə yetirə bilmələri məqsədilə tərəflərin kəmiyyət və keyfiyyət ehtiyaclarına cavab vermək üçün istehsal edir. İstehsal razılaşmasının pul vəsaitlərinin hərəkətlərini yaratmaq üçün tərəflərdən müstəsna asılılığı və tərəflərin istehsal razılaşmasının pul vəsaitlərinin hər-hansı çatışmazlığına məruz qaldığı zaman fondlar vermək öhdəliyi tərəflərin istehsal razılaşmasının passivləri üzrə öhdəliyə malik olduğunu göstərir, belə ki, bu passivlər üzrə hesablaşma tərəflərin P məhsulunu alması və ya tərəflərin birbaşa fondlar verməsi vasitəsilə aparılacaqdır.

ƏN26 Tərəflər paylaşdırma fəaliyyətlərini hüquqi forması tərəflər və təşkilat arasında ayrılma müəyyən edən D təşkilatı vasitəsilə həyata keçirirlər. Bundan əlavə, nə çərçivə sazişi, nə də paylaşdırma fəaliyyəti üzrə icbari razılaşma tərəflərin aktivlər üzrə hüquqlara və paylaşdırma fəaliyyəti ilə bağlı passivlər üzrə öhdəliklərə malik olduğunu göstərmir.

ƏN27. Tərəflərin əhəmiyyətli surətdə paylaşdırma razılaşmasının aktivlərinin bütün xidmət potensialı və ya iqtisadi faydaları üzrə hüquqlara malik olması və ya tərəflərin bu razılaşma ilə bağlı passivlər üzrə öhdəliyə malik olmasını göstərən digər fakt və vəziyyətlər mövcud deyildir. Paylaşdırma razılaşması birgə müəssisədir.

ƏN28. A və B-nin hər biri öz maliyyə hesabatlarında aktivlərdə (məsələn, torpaq, tikili və avadanlıq, pul vəsaitləri) olan paylarını və istehsal razılaşmasından irəli gələn hər-hansı öhdəliklərdəki paylarını (məsələn, üçüncü tərəflərə ödenilməli olan hesablar) M təşkilatındakı sahibkarlıq payları əsasında tanıyırlar. Hər bir tərəf habelə istehsal razılaşması tərəfindən məruz qalınmış P məhsulunun istehsalından irəli gələn xərclərdəki payını və P məhsulunun paylaşdırma razılaşmasına satışları ilə əlaqədar gəlirlərdəki payını tanıyır.

ƏN29. Tərəflər paylaşdırma razılaşmasının xalis aktivləri üzrə hüquqlarını investisiyalar kimi tanıyır və onları iştirak payı metodundan istifadə etməklə uçota alır.

Kənarlaşma

- ƏN30. Tərəflərin yuxarıda təsvir edilən istehsal razılaşmasının yalnız P məhsulunun istehsalı üzrə deyil, həmçinin onun üçüncü tərəf istehlakçılarına paylaşıdırılması üzrə məsul olduğunu razılaşdırdıqları fərz edilir.
- ƏN31. Tərəflər habelə müstəsna olaraq P məhsulunun əlavə xüsusi bazarlarda paylaşıdırılmasını genişləndirmək məqsədilə yuxarıda təsvir edilən razılaşma misalında paylaşıdırma razılaşması təsis etməyi razılaşdırırlar.
- ƏN32. İstehsal razılaşması həmçinin P məhsulunu birbaşa olaraq paylaşıdırma razılaşmasına satır. İstehsal razılaşmasının istehsalının hər-hansı təsbit edilmiş hissəsinin paylaşıdırma razılaşması tərəfindən alışı və ya onun üçün saxlanması barədə öhdəlik mövcud deyil.

Kənarlaşmanın təhlili

- ƏN33. Variasiya nə istehsal fəaliyyətinin aparıldığı ayrıca müəssisənin hüquqi formasına, nə də tərəflərin aktivlər üzrə hüquqları, istehsal fəaliyyəti ilə bağlı passivlər üzrə öhdəlikləri ilə əlaqədar icbari şərtlərə təsir göstərməmişdir. Bununla belə, o, P məhsulunu üçüncü tərəf istehlakçılarına paylaşdırmaqla və nəticədə öz üzərinə tələb, ehtiyatlar və kredit riskləri götürməklə öz adından satış həyata keçirmək iqtidarında olduğundan, istehsal razılaşmasının özünü maliyyələşdirən razılaşma olmasına səbəb olur. İstehsal razılaşmasının P məhsulunu habelə paylaşdırma razılaşmasına sata biləcəyinə baxmayaraq, bu ssenaridə istehsal razılaşması öz fəaliyyətlərini davamlı əsasda həyata keçirə bilmək üçün tərəflərdən asılı deyil. Bu halda, istehsal razılaşması birgə müəssisədir.
- ƏN34. Variasiya paylaşdırma razılaşmasının birgə müəssisə kimi təsnif olunmasına heç bir təsir göstərmir.
- ƏN35. Tərəflər istehsal razılaşmasının xalis aktivləri üzrə hüquqlarını və paylaşdırma razılaşmasının xalis aktivləri üzrə hüquqlarını investisiyalar kimi tanıyır və onları iştirak payı metodundan istifadə etməklə uçota alır.

Misal 5 – Birgə işlədilən bank

- ƏN36. A bankı hökumətə məxsus, B bankı isə özəl bank olmaqla (tərəflər), müəyyən korporativ, investisiya bankçılığı, aktivlərin idarə olunması və xidmət fəaliyyətləri göstərmək üçün ayrıca bir qurum (C bankı) təsis edərək birgə fəaliyyət haqqında razılaşma imzalayır. Hər iki tərəf bu razılaşmadan müxtəlif yollarla özlərinə faydalar gözləyir. A bankı inanır ki, bu razılaşma ona genişləndirilmiş məhsul və xidmətlər təklif etməklə öz mənfəətliliyini artırmaq üçün strateji planlarına nail olmaqda kömək edəcək. B bankı razılaşmanın onun maliyyə depozitləri və bazar məhsulları təklifini yenidən gücləndirəcəyini gözləyir.
- ƏN37. C bankının hüquqi formasının əsas xüsusiyyəti bundadır ki, ayrıca müəssisənin öz hüququ çərçivəsində nəzərə alınmasını şərt kimi qoyur (yəni, ayrıca müəssisədəki aktiv və öhdəliklər, tərəflərin deyil, həmin müəssisənin aktiv və öhdəlikləridir). A və B

bankları C bankında 40% paya malikdir və qalan 20% birjalarda dövriyyəyə çıxarılmış və geniş şəkildə tələb görməklə saxlanılır. A və B arasındakı razılaşma C bankının fəaliyyətlərinə birgə nəzarət etməyi təmin edir.

- ƏN38. Bundan əlavə, A və B bankları hətta mübahisə zamanı belə dəyişilməz qalacaq belə bir razılığa gəlib ki, hər iki bank əgər tələb olunarsa birgə və ya ayrılıqda C bankının qüvvədə olan qanunvericiliyə və bank fəaliyyətini tənzimləyən normativ-hüquqi aktlara əməl etməsini və bank fəaliyyətini tənzimləyən orqanlar qarşısında götürülmüş öhdəlikləri şəərəflə yerinə yetirməsini təmin etmək üçün bərabər məbləğdə zəruri maliyyə vəsaiti təmin etməlidir. Bu öhdəlik C bankının qanunvericiliyə və bank fəaliyyətini tənzimləyən normativ-hüquqi aktlara əməl etməsini təmin etmək üçün lazım olan hər hansı maliyyə vəsaitinin hər bir tərəf üçün 50% olmasını göstərir.

Təhlil

- ƏN39. Birgə razılaşma tərəflər və ayrıca müəssisə arasında bölgü yaradan hüquqi formaya malik fərdi müəssisə vasitəsilə həyata keçirilir. İcbari razılaşmanın şərtləri tərəflərin C bankının öhdəlikləri üzrə aktiv və öhdəliklərə dair hüququ olmasını göstərmir, lakin C bankının xalis aktivlərində tərəflərin hüquqlarının olduğunu bildirir. C bankının qanunvericiliyə və bank fəaliyyətini tənzimləyən normativ-hüquqi aktlara əməl edə bilmədiyi təqdirdə tərəflərin C bankına dəstək vermək öhdəliyi özlüyündə tərəflərin C bankının öhdəliklərinə görə məsuliyyət daşımalarının bir göstəricisi deyil. Tərəflərin bu razılaşma ilə əlaqədar C bankının aktivlərindəki iqtisadi faydaları və bütün xidmət potensialı üzrə əhəmiyyətli hüquqlarının olmasını vurğulayan və tərəflərin bu razılaşma ilə bağlı öhdəliklərə görə məsuliyyət daşımalarını göstərən fakt və şərtlər mövcud deyil. Göstərilən birgə razılaşma birgə müəssisədir.
- ƏN40. A və B bankları C bankının xalis aktivləri üzərindəki hüquqlarını investisiya kimi tanıyırlar və iştirak metodundan istifadə etməklə onları uçota alırlar.

Misal 6 – Neft və Qaz kəşfiyyatı və hasilatı fəaliyyətləri

- ƏN41. A və B müəssisələri (tərəflər) O ölkəsində neft və qaz kəşfiyyatı, işlənməsi və hasilatı fəaliyyətlərini həyata keçirmək üçün ayrıca bir qurum (H müəssisəsi) və Birgə Əməliyyat Razılaşması (BƏR) təsis edirlər. ayrıca müəssisənin öz hüququ çərçivəsində nəzərə alınmasını şərt kimi qoyur (yəni, ayrıca müəssisədəki aktiv və öhdəliklər, tərəflərin deyil, həmin müəssisənin aktiv və öhdəlikləridir).
- ƏN42. O ölkəsi H müəssisəsinə xüsusi təhkim olunmuş torpaq sahəsində (yataqlarda) neft və qaz kəşfiyyatı, işlənməsi və hasilatı fəaliyyətlərini həyata keçirmək üçün icazə vermişdir.
- ƏN43. Razılaşma və tərəflər arasındakı BƏR həmin fəaliyyətlər üzrə onların hüquq və öhdəliklərini təsbit edir. Həmin razılaşmaların əsas şərtləri aşağıda ümumiləşdirilmişdir.

Razılaşma

- ƏN44. H müəssisəsinin idarə heyəti hər bir tərəfdən bir direktordan ibarətdir. Müəssisədə tərəfləri hər birinin 50% payı var. Hər hansı bir sənədin keçməsi üçün direktorların yekdil razılığı tələb olunur.

Birgə Əməliyyat Razılaşması (BƏR)

- ƏN45. BƏR Əməliyyat Komitəsi təsis edir. Bu Komitə hər bir tərəfdən bir nümayəndədən ibarətdir. Hər bir tərəfin Əməliyyat Komitəsindəki iştirak payı 50%-dir.
- ƏN46. Əməliyyat Komitəsi fəaliyyətləri ilə bağlı büdcə və iş planlarını təsdiq edir ki, bu da tərəflərin nümayəndələrinin yekdil razılığını tələb edir. Tərəflərdən biri əməliyyatçı kimi təyin edilir və təsdiq edilmiş iş proqramlarının idarə olunması və icrasına görə məsuliyyət daşıyır.
- ƏN47. BƏR müəyyən edir ki, kəşfiyyat, işlənmə və hasilat fəaliyyətlərindən qaynaqlanan hüquq və öhdəliklər tərəflər arasında onların H müəssisəsindəki iştirak payına mütənasib olaraq bölünməlidir. Xüsusilə, BƏR tərəflərin aşağıdakıları bölüşdüyünü göstərmişdir:
- (a) H müəssisəsinə həvalə edilən (məsələn, icazələr, reabilitasiya öhdəlikləri, eləcə də qonorar və vergi ödəmələri) kəşfiyyat və işlənmə fəaliyyətlərindən qaynaqlanan hüquq və öhdəlikləri;
 - (b) Əldə edilən hasilat; və
 - (c) İş proqramları ilə əlaqəli olan bütün xərclər.
- TN48. Bütün iş proqramları ilə bağlı xərclər tərəflərin pul vəsaitləri hesabına ödənilir. Əgər tərəflərdən biri öz maliyyə öhdəliklərini yerinə yetirə bilmərsə, digər tərəf H müəssisəsinə çatışmayan məbləği verməlidir. Həmin məbləğ müflisləşən tərəfin digər tərəf qarşısında borc öhdəliyi kimi qəbul edilir.

Təhlil

- TN49. Birgə razılaşma tərəflər və ayrıca müəssisə arasında bölgü yaradan hüquqi formaya malik fərdi müəssisə vasitəsilə həyata keçirilir. Tərəflər, razılaşmanın icra edildiyi həmin fərdi qurumun hüquqi formasından qaynaqlanan hüquq və öhdəliklərinin ilkin qiymətləndirilməsindən kənarlaşmaq hüququna malikdir. Onlar bu işi H müəssisəsində saxlanılan aktivlər üzərində hüquq (məsələn, kəşfiyyat və işlənmə icazələri, hasilat və ya həmin fəaliyyətlərdən yaranan hər hansı digər aktivlər) və öhdəliklər üzrə məsuliyyət (məsələn, iş proqramlarından qaynaqlanan bütün xərc və öhdəliklər) yaradan BƏR-in şərtləri üzrə razılaşaraq həyata keçirmişlər. Birgə razılaşma birgə əməliyyatdır.
- TN50. Həm A, həm də B müəssisəsi öz maliyyə hesabatlarında aralarında razılaşdırılmış iştirak payları əsasında razılaşmadan yaranan hər hansı aktiv və öhdəliklər üzrə öz paylarını tanıyırlar. Bu əsasda hər bir tərəf eyni zamanda özünün gəlir (hasilatdakı paylarının satışından) və xərclərdəki payını da tanıyır.

Misal 7 – Mayeləşdirilmiş Təbii Qaz Müəssisəsi

- TN51. A müəssisəsi əhəmiyyətli həcmdə qaz resurslarına malik işlənməmiş qaz yatağına sahibdir. A müəssisə müəyyən edir ki, bu qaz yatağı, yalnız həmin qazın xarici bazarlardakı müştərilərə satılacağı halda iqtisadi baxımdan sərfəli olacaqdır. Bunu etmək üçün həmin qazın xarici bazarlara gəmi ilə nəqli məqsədilə mayeləşdirmə işini görəcək mayeləşdirilmiş təbii qaz (LNG) zavodu quraşdırılmalıdır.
- TN52. A müəssisəsi B müəssisəsi ilə həmin qaz yatağını işlətmək və LNG zavodunun quraşdırılması və istidmarı üçün birgə razılaşmaya daxil olur. Həmin razılaşmaya görə,

BİRGƏ RAZILAŞMALAR

A və B (tərəflər) ayrıca müəssisə olan yeni bir C müəssisəsinə qaz yatağı verməyə və pul vəsaiti ayırmağa razılaşırlar. Bu yardımların müqabilində tərəflərin hər biri C müəssisəsində 50% paya sahib olur. C müəssisəsinin hüquqi formasının başlıca xüsusiyyəti bundadır ki, həmin ayrıca müəssisənin öz hüququ çərçivəsində nəzərə alınmasını şərt kimi qoyur (yəni, ayrıca müəssisədəki aktiv və öhdəliklər, tərəflərin deyil, həmin müəssisənin aktiv və öhdəlikləridir).

TN53. Tərəflər arasındakı icbari razılaşma müəyyən edir ki:

- (a) A və B müəssisələri C müəssisəsinin idarə heyətinə hər biri iki üzv təyin etməlidir. Direktorlar şurası C müəssisəsinin strategiya və investisiyalarını yekdil şəkildə razılaşdırmalıdır.
- (b) Qaz yatağının və LNG zavodunun tikinti-quraşdırma işləri də daxil olmaqla, gündəlik idarə olunması, tərəflərin razılaşdığı kimi, B müəssisəsinin heyəti tərəfindən həyata keçiriləcək. C müəssisəsi qaz yatağı və LNG zavodunun idarə olunması ilə bağlı xərcləri B müəssisəsinə geri qaytaracaqdır.
- (c) C müəssisəsi LNG istehsalı və satışından ödəniləcək vergi və rüsumlar üzrə, eləcə də fəaliyyətlərin gedişində ödəmələr, sahənin bərpası və demontaj öhdəlikləri kimi ortaya çıxan adi məsələlərə görə öhdəlik daşıyır.
- (d) A və B müəssisələri bu razılaşmanın həyata keçirdiyi fəaliyyətlərdən yaranan mənfəət üzrə bərabər paylara malikdir və hər iki müəssisə C müəssisəsinin etdiyi hər hansı dividend ödəmələri və ya oxşar bölüşdürmələr üzrə bərabər paya sahibdirlər.

TN54. İcbari razılaşma tərəflərin C müəssisəsinin öhdəlikləri üzrə aktivlərə və öhdəliklərə dair məsuliyyət daşmasını göstərmir.

TN55. C müəssisəsinin idarə heyəti qaz yatağının işlənməsinin və LNG zavodunun quraşdırılmasının maliyyələşdirilməsinə kömək etmək üçün kreditorlar sindikası ilə kredit sazişi bağlamağa qərar verir. Tikinti-quraşdırma işlərinin gözlənilən cəmi xərci CU1,000 milyon məbləğindədir.

TN56. Kreditorlar sindikası C müəssisəsinə 700 milyon məbləğində kredit ayırır. Razılaşma müəyyən edir ki, sindikat yalnız C müəssisəsi qaz yatağı və LNG zavodunun quraşdırılması zamanı kredit sazişi üzrə öhdəliklərini yerinə yetirə bilmədiyi təqdirdə A və B müəssisələrinə qarşı iddia qaldıra bilər. Kreditorlar sindikası razılaşır ki, LNG zavodunun satışlarından C müəssisəsinin kredit borcunu ödəməsi üçün yetərincə pul vəsaiti əmələ gəldiyini qiymətləndirdiyi üçün, LNG zavodu işlədiyi müddətcə A və B müəssisələrinə qarşı iddia qaldırmayacaqdır. Bu vaxt ərzində kreditorlar A və B müəssisələrinə qarşı iddia qaldıra bilməsə də, sindikat LNG zavodunu girov götürməklə C müəssisəsinin iflasına qarşı özünü sığortalayır.

Təhlil

TN57. Birgə razılaşma tərəflər və ayrıca müəssisə arasında bölgü yaradan hüquqi formaya malik fərdi müəssisə vasitəsilə həyata keçirilir. İcbari razılaşmanın şərtləri tərəflərin C müəssisəsinin öhdəlikləri üzrə aktiv və öhdəliklərə dair hüquq və məsuliyyətlərinin olduğunu göstərmir, lakin bu şərtlər tərəflərin C müəssisəsinin xalis aktivləri üzərində hüquqlarının olduğunu təsbit edir. Qaz yatağı və LNG zavodunun quraşdırılması dövründə maliyyələşmə razılaşmasına müraciət etmə xarakteri (yəni, A və B bu fazada

BİRGƏ RAZILAŞMALAR

ayrı-ayrılıqda zəmanət təmin edirlər) özü-özlüyündə tərəflər üzərində C müəssisəsinin öhdəlikləri ilə (yəni, həmin kredit C müəssisəsinin öhdəliyidir) bağlı təəhhüd yaratmır. A və B-nin tikinti-quraşdırma işləri dövründə C müəssisəsinin müflis olduğu halda, kreditin geri qaytarılmasına dair öz zəmanətləri olan fərdi öhdəlikləri var.

- TN58. Burada C müəssisəsinin aktivlərinin yaratdığı bütün iqtisadi faydalar və xidmət potensialı üzrə tərəflərin əhəmiyyətli hüquqlara malik olmasını, eləcə də C müəssisəsinin öhdəlikləri üzrə məsuliyyət daşmasını göstərən hər hansı digər fakt və ya şərait yoxdur.
- TN59. Tərəflər C müəssisəsinin xalis aktivləri üzrə hüquqlarını iştirak payı metodundan istifadə etməklə investisiya kimi tanıyır və uçota alır.

11 №-li MHBS ilə müqayisə

“Birgə razılaşmalar” adlı 37 №-li İSMUBS əsasən MHBS 11 “Birgə razılaşmalar” üzərində qurulmuşdur (2011-ci ildə və 31 dekabr 2014-cü ildəki düzəlişlərlə birgə). Bu standartı dərc edən vaxtda İSMUBSŞ dövlət sektoru təşkilatları tərəfindən MHBS 9 “Maliyyə alətləri” standartının tətbiq olunma mümkünlüyünü nəzərə almamışdı. Buna görə də MHBS 11 standartında MHBS 9-a verilən istinadlar maliyyə alətlərindən danışarkən İSMUBS-lara istinadlarla əvəzlənmişdir.

İPSAS 37 və MHBS 11 arasındakı əsas fərqlər aşağıdakılardır:

- 11 №-li MHBS-də verilən şərh əlavə olaraq standartların ictimai sektor təşkilatları tərəfindən mühasibat uçotuna tətbiq edilə bilməsini aydınlaşdırmaq üçün 37 №-li İSMUBS-a da daxil edilmişdir.
- 37 №-li İSMUBS bəzi hallarda 11 №-li MHBS-dən fərqli terminologiyadan istifadə edir. Ən əhəmiyyətli nümunələr 37 №-li İSMUBS-da istifadə olunan “nəzarət edən təşkilat” “mənfəət və zərər” və “yığılmış mənfəət və zərər” terminləridir. 11 №-li MHBS-dəki ekvivalent terminlər: “ana müəssisə”, “gəlir və itki”, “bölüşdürülməmiş mənfəət” .
- 35 №-li İSMUBS “icbari razılaşma” terminini müəyyən edir. Bu termin MHBS 11-də işlədilən “müqavilə razılaşması” terminindən daha genişdir.
- 37 №-li İSMUBS birgə müəssisələrə qudvilin ayrılması və ya kommersiya fəaliyyəti təşkil edən birgə fəaliyyətdə payın alınmasının hansı qaydada uçota alınması barədə tövsiyələr təmin etmir. Belə tövsiyələr MHBS 11-də verilir.
- 37 №-li İSMUBS ictimai sektor mühitini əks etdirmək üçün əlavə əyani misallar ehtiva edir.